

detsember 2006

Kassariimaa

Nr 20

2006. aasta

4. jaanuar Pühapäevakooli lapsed olid koos vaatamas eelnevate aastate videosid.
14. jaanuar Keemiaolümpiaadil Käinas 25 õpilase seas saavutas Maarja Niimann V koha
16. jaanuar Kullaterad Kassaris – Ants Viidalepa 85. sünnipäeva tähistamine Kärldas Pikas Majas. Juubelinäitus korraldati Hiiumaa kodudes olevatest piltidest. Töid töid näitusele Urve Kääramees, Margit Kääramees, Leonora Kääramees, Valentina Kääramees, Aldo Kääramees, Tiiu Kopli, Aivar Lorits, Kalju Hülbg, Otto ja Hedvig Nittim. Kassarlaste poolt kingiti juubilarile villased sokid ja teesegu „Jalutuskäik Kassaris“.
- 20-22. jaanuar „Hiiu Leht“ nr 7, 24. jaan. „A. Viidalepa juubelinäitus Pikas Majas“.
- Mess Matka 2006 Helsingis. Maaturismi boks jagas Hiiumaa kohta infot Margit Kääramees.
24. jaanuar „Hiiu Leht“ nr 7, 24. jaan. „Hiidlaste superesindus Helsingis“
- Kodanikeühenduste piirkondlikul ümarlaul Kärldas käis Ester Tammis.
25. jaanuar Kullaterad Kassaris – Alo Hoidre 90. sünniaastapäeva tähistamine.
- „Hiiu Leht“ nr 8, 27. jaan. „Graafik, maali-, raamatukunstnik ja kunstipedagoog.“
1. veebruar Ansambli pildistamine.
- 2-3. veebruar Euroopa Noored koolitus Euroopa Vabatahtliku Teenistuse programmis. Osaleja Heli Tuisk.
4. veebruar Mittetulundusühingute ümarlaud Tallinnas. Kohal käis Heli Tuisk.
8. veebruar Eesti Kultuurkapitali infopäev Kärldas Tuuru majas. Kohal käisid Merike Niimann, Helin Kääramees, Margit Kääramees.
- 9-12. veebr. BALTOUR Riias.
- Hiiumaad tutvustasid Margit Kääramees, Ly Kaups, Tiina Kopli.
12. veebruar Hiiumaa 2006. aasta noorte malemeistrite väljaselgitamine:
- I koht Joosep Tikk, V koht Priidu Tikk.
- „Hiiu Leht“ nr 17, 28.02 „Selgusid Hiiumaa noorte malemeistrid.“
- 16-19.veebr. TOUREST Tallinnas.
- Hiiumaad tutvustasid Margit Kääramees, Ly Kaups, Tiit Kopli.
22. veebruar Jäättee avamine
25. veebruar Jäärajasõit Kassariotsal. „Hiiu Leht“ nr 18, 3. märtsil.
27. veebruar Käina lahe-Kassari maastikukaitseala kaitse-eeskirjade ja piiri muudatuste arutelu Hiiumaa keskkonnateenistustega. Kohal üle 40 inimese.
4. märts Orjaku küla vastlapäev. Liulaskjaid ca 25.
- 9-10. märts Koolitus Tuurus „Sotsiaalne mõjutamine“. Õppis Heli Tuisk.
10. märts „Leader“ programmi tutvustus Kärldas Hiiu Maavalitsuse saalis. Õpetajad Indrek Kärner ja Ülari Loolaid.
- Kohal olid Kati Kukk, Merike Niimann, Ester Tammis.
16. märts Noorkotkaste ja kodutütarde laager Emmastes. Osa võttis Kristiina Käs. n.
17. märts „Kassari näitetrupi tööst“ „Hiiu Leht“ nr 22, 17. märtsil.
18. märts Lumest Kassari mõisa ehitus. „Hiiu Leht“ nr 24, 24. märtsil.
- 18-19. märts Vabatahtlike noortejuhtide koolitus Roostal. Õppimas käis Heli Tuisk.
- 19-26. märts Käina ja Kärldla gümnaasiumide õpilaste nädaane keeleõppereis Inglismaale Kenti. Inglise kõnekeelt täiendamas ja kultuuriga tutvumas käisid Karmen Kääramees, Epp Korv, Maarja Niimann.
- „Hiiu Leht“ nr 24, 24. märtsil „Hiiumaa õpilased õpivad vaheajal inglise keelt“, nr 28, 7. aprillil „Vahva reis. Tublid lapsed.“
28. märts Suleti jäättee.
- Suurkogu teema – jäättee. Osavõtjaid 36. „Hiiu Leht“ nr 26, 31. märtsil „Jäätteid lõppesidki Suurkoguga“, „Suurkogu – jäätetele seaduse kaitse“.

1. aprill	Külade päev Kaäina Kaunite Kunstide Kooli saalis. Kassarit esindasid Heli Tuisk ja Merike Niimann.
2. aprill	„Käina Kuller“ nr 2, 4. aprillil „Külapealinn Käina“. Hiiumaa kooliteatrite päev Kõrgessaare Tervisemaja kammersaalis. Parima lavastaja tiitli sai Tiia Korv.
8. aprill	„Hiiu Leht“ nr 27, 4. aprillil „Hiiumaa kooliteatrite päev“. Tartus „Vanemuise“ kontserdisaalis toimus üle-eestilise staarijäljendusfestivali PlayBack FEST 2006 finaali. Gümnaasiumiõpilaste hulgas võitis Hiiumaa tantsurühm „Wannabe“, kus tantsisid ka Kati Lipp ja Maarja Niimann.
8. aprill	Noorkotkaste ja Kodutütarde koormusmatk Kõpu poolsaarel. Matkal käis Heli Tuisk.
13. aprill	Esmaabi koolitusel osales Heli Tuisk.
19. aprill	Marjakasvatavate õppepäeval Käinas olid Tõnis Niimann, Tiia ja Enn Uusojärv.
22. aprill	Orjaku küla heakorraldus. „Hiiu Leht“ nr 34, 28.04 „Leninlik laupäev“.
22-23. aprill	Vabatahtlike noortejuhtide kursusel Kaitseliidu koolis osales Heli Tuisk.
29. apr-1.mai	Rahvusvahelise laagri ettevalmistav visiit Prantsusmaale Alecon'i. Osales Heli Tuisk.
12. mai	Pühapäevakooli emadepäeva piknik.
13. mai	Kevadkontserdil Käinas esines meie lauluansambel.
18. mai	Kärdla raamatukogu juubeliüritusele viis õnnitluse Heli Tuisk.
20. mai	Emmaste kevadlaadal käisid kauplemas Ülle Lorits, Merike Niimann ja Jüri Rebane.
22. mai	Kassari Haridusseltsi üldkoosolek. Valiti uus juhatus koosseisus: Ly Kaups, Margit Käärmees, Ester Tammis, Kalev Taelma, Jüri Padu.
23. mai	Turismiliidu aastakoosolek Kassaris Dagenhous'is. Tutvumine Kassari saare turismiliidu liikmete majutuskohadega.
23. mai	Hiiumaa Turismiliidu väljasõit Kassari majutuskohadesse.
27. mai	Esiküla, Taguküla talgud Säätetirbil.
27. mai	Kassari jooks. Kuni 4-aastastest saavutas III koha Jaagup Kopli, 9-10. aastastest saavutas I koha Margus Pirk. 4-km jooksu võitis Rauno Üksik.
27-28. mai	Vabatahtlike noortejuhtide kursusel Kaitseliidu koolis osales Heli Tuisk.
30. mai	Käina laadal olid kauplemas Maarja ja Merike Niimann, Evi Krumholts ja Jüri Rebane.
31. mai	Kassari raamatukogu sai kolm uut arvutikomplekti. Rahastas PRIA „Külade taastamise ja arendamise investeeringutoetus“ meede 3,5
2. juuni	Sarjast „Kolm risti Kassari kohal“ Kärdla Muusikakooli kontsert Kassari kabelis.
3. juuni	Paope küla laad. Kauplemas olid Maarja ja Merike Niimann.
5. juuni	Putkaste ja Kassari pühapäevakoolide laste laager Putkastes.
6-7. juuni	Noorkotkaste ja Kodutütarde laager Kassaris. „Hiiu Leht“ nr 46, 24. 13. 06.
13. juuni	Vetsi Tallis kolme lauluansambli kohtumine. Esinesid „Hõbelõng“ Käinast, „Hõbekihar“ Tallinnast ja Kassari segaansambel.
25. juuni	Kalmistupüha. Esines meie ansambel.
30. juuni	MTÜ Hiilaste Koostöökoogu loomisel Kärdlas käisid Linda Tikk, Merike Niimann ja Heli Tuisk. Viimatimainitu valiti ka juhatusse.
30.06-2.07	Eesti Saarte Üldkogu Abruul. Osavõtja Eino Kaevats.
2. juuli	Igamehe-iganaise triatlon Kassaris. „Käina Kuller“ nr 5, 7. juulil „Seitsmes Kassari triatlon“.
3-11. juuli	Saue valla noortelaager meie maja õuel.
6-8. juuli	Hiiumaa Noorkotkaste ja Kodutütarde laagris Tahkunas käis Priidu Tikk.
7-8. juuli	Hiiu Folk Kiigepiatsil. Toimusid õhtused kontserdid:

- Kassari kabelis mängisid Juhan Suits, Ardo Västriku, Kristo Käo, Astrid Böning, Jaak Johanson, Meelika Hainsoo
... ja rahvamajas: Tsibipudin, Meel Valk, Toomas Valk, Siim Sarv, Olavi Kõrre, Virve Köster, Astrid Böning.
14. juuli B7 Läänemere saarte mängudel sai Priidu Tikk males VII koha.
- 19,21,24. juuli Maarja Unduski juhendamisel toimud köitmise kursus. Erinevate tehnikate õppimine, kaanepiltide värvimine, lakkimine, köitmine.
Õppimas käisid kaheksa inimest.
22. juuli Käsitöö ja omatoodangu laat Kärđlas. Kauplemas olid Looa ja Margit Kääramees, Merike Niimann.
22. juuli Sarjast „Kolm risti Kassari kohal“ Henri Laksi kontsert Kassari kabelis.
„Hiiu Leht“ nr 59, 28.07 „Henri Laks Kassari kabelis“.
25. juuli Hiiumaa Koostöökogu juhatuses koosolekul käis Heli Tuisk.
- 31.07-10.08 Rahvusvaheline noorsoolaager Prantsusmaal Alecon'is.
Osavõtjad Merilin Umber ja Heli Tuisk.
3. august Kassari ja Tsirguliina näitetrupi kohtumine.
5. august Sarjast „Kolm risti Kassari kohal“ kontsert ansamblist „Triskele“ Kassari kabelis.
10. august Seltsi juhatuses kohtumine Pärnumaa „Kodukandi“ liikmetega.
11. august Viiva Viin'a omaloominguliste laulude plaadi esitus.
Tervituse Kassarist viis Merike Niimann.
12. august Tammevaskite suguvõsa kokkutulek.
- 12-13. august Pallaadium Cup Hiiumaal. Vabatahtlikuna oli tööl Heli Tuisk.
15. august Käin avalla külaelukomisjoni ja Ridala valla maaelukomisjoni kohtumine.
Tegemistest rääkis Linda Tikk.
20. august Hiiumaa külade päev Soeras. Kassarit esindasid külavanemad. Pandi üles näitus Lepa Anna Sukasäre loomisest ja täitmisest. Kohal oli ka Lepa Anna ise koos suvitajast sõbranna Aurelie Koidupunaga.
2007. aasta Hiiumaa külade päev oli Kassari korraldada.
21. august Maarja Unduski juhendamisel märkmike valmistamine.
- 28.08-10.09 ESTYES laager, milles osalesid noored Jaapanist, Koreast, Venemaalt ja Prantsusmaalt.
- 15.12.05-31.08.06 oli Liis Vikerpuur Noorte Vabatahtlike Teenistuses Kreekas.
- 1-3. september AWARD programmi raames ettevalmistav visiit rahvusvaheliseks laagriks Kuusomos Soomes.
5. september Hiiumaa Koostöökogu juhatuses koosolekul käis Heli Tuisk.
- 15-17. sept. Maarja Unduski juhendamisel taimepaberi valmistamine.
„Hiiu Leht“ nr 76, 26. sept. „Luuletused rohupaberil“.
23. september Firma „Hansabuss“ koristustalgud Säätirbil.
- 28.09-1.10 International Horse Show Tallinnas.
Vabatahtlikena töötasid Kaja ja Heli Tuisk.
1. oktoober „Debora Vaarandi 90“. „Hiiu Leht“ nr 79, 6. okt.
3. oktoober Projekti Interreg IIIB projektist „Jätkusuutlik rannik kui võimalus“. Osavõtjate toitlustamine (80 inimest). Pakuti porgandipirukat, mett ja saia ning nurmenuku- ja piparmünditeed. Teematerjali andis Tiiu Kopli, pirukad küpsetas Tõnis Niimann. „Hiiu Leht“ nr 79, 6. okt. „Rahvusvaheline loodushariduse seminar Hiiumaal“.
4. oktoober Kreeka-rooma maadluse kehakaalus kuni 96 kg 2006. aasta maailmameistri Heiki Nabi pidulik vastuvõtt Suuremõisa võimlas. Seltsi poolt viis õnnitlused kohale Tiiu Kopli, kes kinkis 21-aastasele vägilasele dekoratiivkapsa – jätku leivale! Heiki kodukoht on Pühalepa vallas Vahtrepa küla Leigri talus. Õppinud on ta Suuremõisa Põhikoolis, Audentes'e spordikoolis ja Eesti Sisekaitse Akadeemias.
7. oktoober Orjaku küla sügistalgud. Osavõtjaid 30.

8. oktoober	Lõikustänapüha tähistamine Kassari kabelis.
13-14. okt.	Saaremaa ja Hiiumaa noorte ettevõtjate kohtumine Vetsi Tallis. „Hiiu Leht“ nr 82, 17. okt. „Noored ja ettevõtjas Kassaris.“
16-18. okt.	Kärdlas Tuuru majas seminar teemal „Ajaloo ja kultuuripärandi kasutamine turismis“. Kuulamas käisid Margit Kääramees ja Ly Kaups.
1. november	Maarja Unduski juhendamisel monotüüpia õppekursus.
8-16. nov.	AWARD programmi rahvusvaheline laager Kuusamas. Soomes käis Heli Tuisk.
13. november	Orjaku külaseltsi asutamine. Juhatusse valiti: Kati Kukk, Margit Kääramees, Leonora Kääramees, Ain Koor, Omar Jõpiselg.
25. november	Kadripäeva koosolemine. Arutati täiendusettepanekuid arengukavasse. K. Hellström tutvustas maastikuhoolduskava võimalusi. Taimse paberi, köitmistööde ning harrastus- ja professionaalsete kunstnike ühisnäitus „Kassari motiivid“.
	Mängiti Bingo lotot.
30. november	Turismiarengu seminar Kärdlas Tuurus. Kohal olid Ester Tammis, Margit Kääramees, Kati Kukk, Ly Kaups, Omar Jõpiselg.
2. detsember	Kassari Pühapäevakooli lapsed tähistasid Esimest Adventi.
8. detsember	Kultuurihooaja avaõhtu Käinas. Kõpu Majaka Fondi stipendiumi pälvis lavastaja Tiia Korv oma 10-aastase tegevuse eest kooliteatri edendamisel.
14. detsember	Põllumajandusministeeriumi ja PRIA ametnike ning Hiiumaa põllumajandustootjate kohtumine. Teemaks vaidlused pindalatoetuste tingimuste seadmisel, määramisel ja tagastamismõudmisel ning vastavus Euroopa Liidu määrusega nr 796. kohal oli 27 inimest. „Hiiu Leht“ nr 98, 12.12 „Põllumajandustootjad otsivad õiglust“.
15-16. dets	Käsitöö ja omatoodangu laat Kärdlas. Müümas olid Loore ja Margit Kääramees, Ülle Lorits, Maarja ja Merike Niimann, Jüri Rebane.
17. detsember	Eesti Rahvuskultuuri Fondi stipendiaatide ja sponsorite autasustamiskontsert Tallinnas Mustpeade majas.
18. detsember	Käina valla pensionäride jõulupidu Käina Gümnaasiumis. Esines Kassari ansambel.
24. detsember	Jõulujumalateenistus Kassari kabelis. Esineb Kassari ansambel.
24. detsember	Kassari Pühapäevakooli jõulukontsert.
28. detsember	Hiiumaa külade jõulupidu Kõrgessaare Vaba Aja Keskuses. Seltsi poolt näitus „Kassari motiivid“.

Ratsaspordist

Klubi liikmete tulemused Hiiumaa Meistrivõistlustel 2006

Joosep Tikk – Hiiumaa Lahtised Meistrivõistlused kolmevõistluses täiskasvanutele I koht
hobusel Dimitri Donskoi

Taavet Tikk – Hiiumaa Meistrivõistlused takistussõidus täiskasvanutele II koht hobusel Orfei

Kaja Tuisk – Hiiumaa Meistrivõistluste takistussõidus kergema klassi I koht hobusel Orfei

Kristiine Kääramees – Hiiumaa Meistrivõistluste takistussõidus kergema klassi II koht
hobusel Aramis

Maris Suuster — Hiiumaa Meistrivõistluste takistussõidus kergema klassi III koht
hobusel Harmoni

Klubi liikmete teised tähtsamad tulemused 2006

Joosep Tikk – Eesti koondise koosseisus Põhjamaade Meistrivõistluste võistkondliku kolmevõistluse kuni 21 aastastele III koht hobusel Dimitri Donskoi

Eesti Meistrivõistlused kolmevõistluses kuni 21.a. I koht hobusel Dimitri

Donskoi
 Eesti Ratsaspordi Liidu 2006.a. kolmevõistluse edetabeli juht kuni 21.a
 Eesti Meistrivõistlused 80 km kestvusratsutamises III koht hobusel Aabram
 Eesti Ratsaspordi Liidu 2006.a. kestvusratsutamise edetabeli III koht kuni 21.a.
 Taavet Tikk – Eesti Meistrivõistlused kolmevõistlus kuni 18.a. II koht hobusel Orfei
 Eesti Ratsaspordi Liidu 2006.a. kolmevõistluse edetabeli II koht kuni 18.a
 Eesti Meistrivõistlused 50 km kestvusratsutamises IV koht hobusel Aabram
 Eesti Ratsaspordi Liidu 2006.a. kestvusratsutamise edetabeli IV koht kuni 18.a.
 Mari-Liis Tammeleht – Eesti Meistrivõistlused 50 km kestvusratsutamises V koht
 Eesti Ratsaspordi Liidu 2006.a. kestvusratsutamise edetabeli V koht kuni
 18.aastastele
 Kaja Tuisk – Vabariiklik eesti tõugu hobuste karikasari kolmevõistluses I koht hobusel
 Aramis
 Maris Suuster – Ratsaspordi Klubi Parkuuri kuni 16 aastaste takistussõidu talvise karikasarja
 II koht hobusel Viper
 Ratsaspordi Klubi Parkuuri kuni 16 aastaste takistussõidu suvise karikasarja
 II koht hobusel Viper
 Eesti Saarte takistussõidu ponide (kuni 16 aastaste ratsanike) karikasarja I koht

2006. aastal kuulusid ERL Eesti koodisesse :

Kestvusratsutamises Kaja Tuisk, Taavet Tikk, Kadi Nurs ja Joosep Tikk
 Kolmevõistluses Joosep Tikk.

MTÜ Kassariratsamatkad korraldas 2006.a järgmised suuremad ratsavõistlused:

- 1.Hiiumaa lahtised Meistrivõistlused kolmevõistluses neljas kategoorias 14. mail 2006.a.
2. Eesti Meistrivõistlused kestvusratsutamises 50 km juunioridele (kuni 18.a) 27.mail 2006.a.
- 3.Eesti Meistrivõistlused kolmevõistluses noortele (kuni 21.a) 4.07.2006.a.
- 4.Kassari Derbi 13.07.06.a.

Kolme mere taga

2006.a Eesti Saarte Kogu üritused toimusid 30. juunist kuni 2. juulini Abruca saarel (koos Vahasega). Korraldaja mure lasus seekord Kaarma vallavalitsusel koos Saare maavalitsusega. Hiidlaste esindus oli seekord 4-liikmeline: Reet Kokovkin, maavalitsuse nõunik, kes on volitatud ka Saarte Kogu juhatajaks, Tuuru projektijuht Anu Juursalu, Hiiumaa Kutseliste Kalurite Ühingu esimees ja Suuremõisa Tehnikumi kalanduse õppejõud Rein Raudsepp ning Kassari esindaja – allakirjutanu.

Saabusime Roomassaare sadamasse juba kella kümneks hommikul ja kuna graafikujärgne reis Abrukale pidi toimuma alles 12.30, siis oleks jäänud piisavalt aega sadama ja selle ümbrusega tutvumiseks. Õnneks või kahjuks ilmus juba kümmekonna minuti pärast meie juurde Kaarma valla palgal olev Abrukale ülevedu korraldav ametimees (võib öelda ka kapten) Tõnis Siplane, kes teatas, et kui oleme nõus, võib ta meid ka kohe Abrukale toimetada, kuna päeva jooksul tuleb teha veel mitu graafikuvälist reisi. Jõudes paadini, ei varjanud kapten oma heameelt ja uhkust uue paadi üle ja teatas, et oleme esimesed reisijad uuel alusel. Nimelt oli Kaarma vald saanud alles kohalikus ettevõttes „Saare Paat“ valmistatud uue aluse Abruca üleveo tarvis ja sellega jõutud teha ainult proovisõit sadama akvatooriumis. Tõsi mis tõsi, alus nägi välja nagu tavaliselt kõik uued asjad. Lihvitud ja lakitud pinnad hiilgasid tõesti eredas päikesevalguses, mis üldisele kaubanduslikule väljanägemisele ainult kasuks tuli. Peale meie oli sadamasse kogunenud veel teisigi saarele sõita soovijaid ja nii kujunes esimese reisi täituvuseks 100%. Nimelt on paat mõeldud 12 inimese vedamiseks (kummaski pardas 6 istekohta). Sõidu ajal kapteniga vesteldes selgus, et paadi maksumuseks oli kujunenud 500 000 krooni + 20 000 krooni 55. hobijõulise Volvo mootori eest, seega kokku 700 000 krooni, mis tavalise kalapaadi mõõtmeid arvestades on soliidne summa. Kui jätkub tellijaid, miks siis mõne aasta pärast ei või see summa oluliselt suurem olla.

Sellise kiire lahkumise tõttu jäi kahjuks aega napiks Roomassaare sadamaga tutvumiseks, kuid üldmulje oli suurepärase. Tundus, et mida oli plaanitud ja mida oli vaja, see on jõutud korralikult valmis ehitada. Sadam koosneb põhimõtteliselt kahest osast – tööstuslik osa, kuhu on koondatud väljaveo tarvis puiduvirnad ja saabunud konteinerid ja niiõelda puhtam osa teenindushoonete ja jahisadamaga. Kaide pikkust tundub piisavalt (kuigi ei tea sadama tegelikku koormust ja perspektiivi). Kõik on esmapilgul suurepärase korras. Juurdepääsuteed on kõik äsja asfalteeritud ja piisavalt avarad.

Abruka saar asub Riia lahes Saaremaa lõunarannikul Roomassaarest hinnanguliselt ca 5-7 kilomeetri kaugusel (kauguse kohta ei oska täpselt öelda, kuna vastajad avaldasid kõik erinevaid andmeid). Abruka sadam asub saare idarannikul, kuhu ülesõiduks kulus ca 50 minutit ja meenutab väljanägemiselt midagi muud kui Roomassaare. Selle kinnituseks asub kai ääres mälestusena Nõukogude armee kahuripaak. Kaide seisukord meenutab olukorda, kus pole märgata viimasel paarikümnel aastal hädavajalikke inimtegevuse jälgi. Madala veeseisu korral on paadist kaile saamine pisut ebamugav (paadi parda ja kai ääre kõrguste vahe on ca 60-70cm). Sadamas oli paadil vastas ja aitas abivajajaid kuivale maale saarel asuva ainukese turismitalu peremees Rein Vahtra. Paluti istuda autosse ja kes ei mahtunud, pidid ootama järgmist reisi. Sõit läks ca 2 km kaugusele Vahtra tallu. Kuna peremees oli seotud saabunute vastuvõtu ja üldiste korraldamiste ning info jagamisega, siis järgmise reisi sadamasse tegi umbes 12-13-aastane perepoeg. Asi toimetati sellise kindluse ja asjatundlikkusega, et küllap oli see noormehe üks igapäevaseid töökohustusi. Peremees on põhitöökohaga Kuressaare teatri näitleja, kes suvel koos perega Abrukas turiste teenindab ja niimoodi elatist teenib. On jõutud välja ehitada kümne voodikohaga magamiskorpus koos sauna ja pesemisvõimalustega, katusega kaetud söögikoht ja baar koos katusega kaetud istekohtadega, mida teenindas vajadusel umbes 15-aastane peretütar. Toidu valmistas perenaine ilmselt enda köögis ja koos momendil vabade pereliikmetega ka külalisi teenindas. Väliselt paistis, et pere koormus oli küllaltki suur, aga kõike jõuti ja külalised nägid ainult naeratavaid ja hoolitsevaid vastuvõtjaid.

Nüüd ametliku osa juurde. Lõunaks olid kõik asjaosalised saabunud ja peale lõunasööki võidi alustada Saarte Kogu päevakorralise osaga. Üritus toimus saare keskosas asuvas nn Abruka majas (selline oli maja ametlik nimi). See maja kujutab endast vanast mõisaaegsest paekivist hoonest kohandatud ehitist (seal asub ka Abruka raamatukogu), millel on paekivist põrand ja rookatus (muide Hiiumaa roost). Hoonel on uus uks ja uued aknad, nii et igati ühisüritusteks kõlbulik. Seekordset Eesti Saarte Kogu, mille peateemaks oli rannakalandus koos paljude teemaga seonduvate asjaolude arutamise ja arvamuste avaldamistega, oli tervitamas, nagu mullugi Kihnus, Eesti regionaalminister Jaan Õunapuu. Päevakorra peaküsimusel ei peatunud minister eriti põhjalikult, jättes selle asjaomaste ametimeeste hooleks, küll aga taunis Riigikogu suutmatust või õigemini tahtmatust ainsana EL riikidest mitte vastu võtta saarte seadust, millega oleksid koheselt lahendatavad saarelisuse omapärast tingitud paljud, nende hulgas ka kalanduse probleemid. Küllap on siis meie elukogemusi mittevajavate noorpoliitikute meelest saarte arenguline mahajäämus normaalne ja teiste riikide sellealased ettevõtmised meil ülistatud neoliberaalse majanduspoliitika valguses valed. Kahjuks on sellise poliitika pooldajaid ka palju valijate hulgas, mistõttu jätkuvalt on võimalik kõigil püsida endisel kursil. Siinkohal meenub eelmisel aastal kuulnud Prantsusmaa esindaja siiras ja avameelne ettekanne riigi abist väikesaarte elu korraldamisel ja nii esineja kui kuulajate rõõm saadud tulemustest. Minister soovis osalejatele kannatlikku meelt probleemidele lahenduste otsimisel ning andis sõna Riigikogu liikmetele Mark Soosaarele ja Imre Sooäärele. Nende esinemised olid teemaga hästi seostuvad ja pooldasid saarte elanikele kalanduse valdkonnas mingite eeliste kehtestamist, nagu see on kõigis EL liikmesriikides, kuid üllatav, üllatav oli kuulda, et kõik olevat siiani seisnud seetõttu, et polnud kedagi, kes oleks suutnud sõnastada alalise saareelaniku mõiste, mistõttu ettekandjad palusid Saarte Kogul võimalusel see asi lahendada. Edasi järgnes ettekanne Tartu Ülikooli kalandusteadlaselt Eesti kalavarude olukorrast. Ettekandja tõdes, et momendil on Eesti vetes väga hea olukord lesta varudega ja üldistades olukorda – paranev seis kõikide liikide osas peale siia. Ettekandja

nentis heameelega, et lõpuks on mõistetud kormorani röövellikku olemust kalavarude seisukohalt, kuid ei näinud hüljestes olulist probleemi kalavarudele. Viimane ametlik ettekandja oli Eesti Keskkonnaministeeriumi kalavarude osakonna peaspetsialist Enno Kobakene, kes põhimõtteliselt jagas eelkõnelejate seisukohti ja pidas ka vajalikuks leida võimalusi saarte elanike eelistamiseks püügivõimaluste osas, kuid tunnistas avameelselt, et kõik võib jääda tulemusteta lihtsalt põhjusel, et eestlane on piisavalt seaduskuulmatu ja puudub võimalus kontrollijate arvu lõputuks suurendamiseks.

Ettekannetele järgnes tavapärane küsimuste-vastuste voor, kus kohati jõuti kõrge emotsionaalsuseni, kuid nagu tavaliselt tuleb tõdeda, on ring ümmargune ja sealt väljapääs üldjuhul olematu. Asja arutati, inimesed erutusid ja mindi laiali. Seekordki mindi Abruca majast välja ja peale väikest vaheaega pakuti võimalust teha kaasa 5-6 km matk tutvumaks Abruca saare põhjaosa ja tema loodusega. Siinkohal võib-olla mõni sõna Abrukast lähemalt. Nagu eespool öeldud, asub Abruca saar Saaremaa lõunarannikul Roomassaarest hinnanguliselt ca 5-7 km kaugusel. Saare pindala on 8.8 km² ehk pisut alla poole Kassari pindalast ja momendil on alalisi elanikke 14. Abruca läheduses on veel 16 väiksemat laidu ja saart, millest suurem ja tuntum on Vahase, millest tuleb veel eespool juttu. Pinnamoelt ja looduse poolest üldisemalt võib Abruca jagada kaheks: põhja Abruca ja lõuna Abruca. Põhja Abruca on pisut lainja pinnamoega (hinnanguliselt suurim kõrgus 7-8m merepinnast), piisavalt avarate põldude ja inimasustusega piirkond. Lõuna Abruca seevastu on kaetud Eestis haruldase kesk-euroopa tüüpi lehtmetsaga, kus valitsevaks puuliigiks on pärn. Kogu metsa-ala iseloomustab võrreldes teiste Eesti piirkondadega ka põhja Abruca looduse suur lopsakus ja elujõulisus. Inimasustus saare lõunaosas peaaegu puudub. 1930. aastail uuris saare lõunaosa professor Th. Lippmaa ja meile näidati mitmeharulist pärna, mille harude vahele oli pandud istuma vallatuks muutunud poeg – tänane akadeemik Lippmaa. Saarel esinevad valdavalt põuakartlikud väheviljakad liivmullad. Nagu eelpool mainitud, on alalisi elanikke saarel 14 ja kuna see näitab langustendentsi, siis võib arvata, et nähtud endiste talude arv on selle rahvaarvu jaoks suurem kui vaja. Seega järjest rohkem muutuvad endised talud mandirahva suvekodudeks. Nooremad pered, kus on kooliskäivaid lapsi, on sunnitud lahkuma, kuna kohaliku kooli varemotel kasvavad juba puud. Veisloomi saarel enam ei ole, on 2 hobust ja Saare Kaluri pärandusena ca 150-pealine lambakari. Endine põllumaa seisab kasutamata, kui mitte arvestada nende olemasolevate loomade tarviduseks minevat pinda.

Eespool mainitud matkal oli teejuhiks Saaremaa Keskkonnateenistuse töötaja ja eesmärgiks tutvuda saare rannaniitude kasutamise ja hooldamisega. Matka lõpp-punktis jõudsimme taluni, mille peremees on 76 aastane, esimene ETV AK toimetaja ja nüüdne saare alaline elanik Jüri Lott, kes vaatamata kõrgele eale on püüdnud oma talu lähedal võib-olla 0,5 hektari suurusel pinnal harvendada kadakaid ja ka rohtu niita, mis nägi välja igati tore, kuid saart tervikuna arvestades nõi heinakuhjas. Teel tagasi Abruca majani möödusime vendade Tuulikute sünnikodust. (Jüri Tuulik võttis ka ise osa matkast) Peale õhtusööki, mis seekord toimus juba korduvalt mainitud Abruca majas, järgnes Saaremaa Teatri ja Kaarma valla isetegevuslaste kontsert, mis kuulajate ja esinejate ühise peona kestis südaööni, mil lahuti ööbimiskohta. Enamuse soovil toimus saarel viibimise teisel päeval äratus pisut hiljem ja hommikusöök kell 9.00. Seejärel vaba aeg kella üheteistkümneni, mil algas Rein Vahtra talu õuelt viie-osaline Saaremaa Teatri etendusmatk Jüri Tuuliku kirjutatud Abruca mineviku ja abruca-ainelise looga läbi saare lõunaosade metsade. Märkamatu oli Saarte Kogul osalejatega liitunud ka saarel viibivad turistid, nii oli seltskond paisunud 50-60 liikmeliseks. Muide kohtasin seal ka Eesti üht parimat mälumängijat Indrel Salist, kes saarel puhkas. Peale lõunasööki oli kavas Vahase saare külastamine. Võimalus saarele pääseda oli jalgsi või paadiga. Jalgsimineku eelduseks oli läbi rootüügaste pääsemiseks sobilike jalanõude olemasolu, mistõttu otsustasin paadi kasuks. Selleks tuli uuesti minna kord juba paari tunni eest oldud Vahasele viivasse sadamasse – õigemini merre ulatuvale lahtiste kivide hunnikule, kust siis paadimees ehk seekord Muhu vallavanem alustas ca ühe kilomeetrist mereteed. Olime paadis (kiiluga Eestis toodetud plastpaat) kaheksakesi, mistõttu tuli olla piisavalt

väheliikuvad. Teekonna algus oli väga kividerohke ja madalaveeline ning arvestades inimeste hulka paadis üsna aeganõudev. Poolel teel muutus vesi aga oluliselt sügavamaks (kuni 3 meetrit) ja 35. minutiga olime Vahase sadama siseküljel. Sadamas seisis saare ainukese alalise elaniku kaater, mis tundus oma mõõtmetelt ja väljanägemiselt päris suursugune, kuid suurema süvise tõttu polnud võimeline meie tulnud teed läbima. Abrukale saamiseks pidi sõitma ümber Vahase ja siis Abruksa paadisadamasse. Arvestades saare suurust (ca 65 ha) oli üllatav, et inimasuseni jõudmiseks tuli läbida üle kilomeetri. Siinkohal oleks ülekohtune üldse mitte peatuda lühidalt Vahasel. Kolmkümmend aastat tagasi oli Vahasel üks pere, kus elasid juba eakad mees ja naine. Äsja oli kodust lahkunud nende kasupoeg – hilisem Eesti Vabariigi välisminister Raul Mälk ja nad olid palunud alles saarel suvemaja ehitamist alustanud Albert Uustundi, et viimane leiaks kedagi, kes oleks nõus nende suhteliselt heas seisus elamise ostma ja saarele asumaa. See perekond leiti ja elu saarel jätkub. Uus omanik ostis küll vanurite hooned ja hooldas neid elu lõpuni, kuid otsustas siiski endale uued hooned ehitada, kus me ka külalistena viibisime. Vanad hooned on eeskujulikult renoveeritud ja teenindavad turiste. Ühtsest võrgust elektrit saarel ei ole, on vaid väike diisलगeneraator ja uue elamu katusel olevad päikesepatareid. Nende hoonete naabruses on Albert Uustundi suvemaja, mida nüüd kasutavad tema pojad. On huvitav märkida, et meid võõrustanud peremehe sõnul olevat kõigi A. Uustundi mereteemaliste jutustuste ainestik päritud eelpoolnimetatud vanapererahva mälestustest, millest autor oskas talletada olulise ja olevat nende selle eest väga tänulik olnud.

Jõudsime saarele ümmarguselt üks tund varem jalgsi tulnutest ja olime juba osa saanud pererahva poolt pakutud angerjasupist koos pitsi jahutatud valge viinaga. Sellele järgnes vaba valik ahvenast, lestast, kohast ja angerjast valmistatud põhiliselt marineeritud või suitsutatud roogadest. Ei oska öelda kui palju suitsuangerjaid söödi, kuid otsa need ei lõppenud. Kui ka ülejäänud seltskond oli kohale jõudnud ja söönud, otsustati Saarte Kogu lõppistung (seal osaleb ainult üks volitatud isik igalt saarelt) pidada sealsamas Vahasel. Vahepeal oli selgunud, et saarel viibib ka A. Uustundi vanem, kaugsõidukaptenist poeg Lembit, kes ka ise laule loonud ja mõned raamatudki kirjutanud. Ta oli nõus meeledi seltskonnaga ühinema. Mõne minuti pärast oligi ta kohal koos oma kulu ja kirjadega välja antud kogu isa laululoomingut koondava laulikuga ja isa saarele asumise algusest seal viibiva akordioniga ning võis alata paralleelselt kaks üritust – Saarte Kogu lõppistung ja A. Uustundi loomingule pühendatud väike laulupidu.

Meie vaatame nüüd lähemalt istungil arutatut. Loomulikult oli keskne teema eelmisel päeval päevakorras olnud saarte rannakalandusega seonduv ja seal kõlanud ettekandjate palve sõnastada alalise saare elaniku mõiste. Istungi tööst võttis osa kaks Siseministeeriumi juristeksperti, kelle nõuandeid arvestades tuldi endi arvates rahuldavalt ülesandega toime. Jääme ootama, sest nagu öeldakse – lootus kaob viimasena. Edasi arutati Prangli saare esindaja avaldust saarele tagasi pöörduda soovijatele tehtavate takistuste kõrvaldamise võimalustest. Esimese Vabariigi ajal kuulusid Prangli saared Padise valla haldusesse, nüüd aga Paldiski linnale. Linn kui uusomanik näeb aga saartele tagasipöördumise soovis tülikat takistust – soovi müüa endised talumaad uusriikastele ja välismaalastele ning selle arvelt saada suurt sissetulekut. Kaasatundmist väärts saare esindaja 15. aasta jooksul toimetatud ca 600. leheküljeline seni tulutu kirjavahetus valitsuasutustega. Saarte Kogu esitas üksmeelse toetusavalduse Pakri elanike soovile taastada ajalooline õigus ja edastas selle vabariigi regionaalministriale. Arutati veel üldsusele vähem huvi pakkuvaid küsimusi ja viimasena järgmise Saarte Kogu toimumise kohta. Sellega sai programmi ametlik osa ammendatud. Meil aga jäi ülesandeks jõuda õnnelikult tagasi Abruksale, magada viimane öö ja järgmisel hommikul alusada koduteed.

See on väike kokkuvõte toimunud üritusest. Võib-olla pühendusin ma rohkem kõrvaliste asjade kirjeldamisele kui peateema edasiandmisele, aga antud juhul pean seda põhjendatuks, kuna tervik koosnebki pisiasjadest.

Eino Kaevats

Lepa Anna Sukasäärest

Meie Lepa Anna Sukasääre patroon Sihtasutus Eesti Rahvuskultuuri Fond (SERKF) jagab nagu ikka tänavu jõulueelsel ajal oma kuueteistkümnendal tegevusaastal stipendiume ja toetusi.

Lepa Anna Sukasääre halduskogu liikmetele saadetakse igal aastal informatsioon fondi olukorra kohta. Eelmisel aastal ESRKF'ilt küsitud toetuste arvust suudeti toetada pooli küsijatest ja küsitud summast rahuldati 40%. Kokku jagati erinevate valdkondade vahel 3,8 miljonit krooni, millest kõige suurem osa, 30%, läks hariduse toetamiseks.

Lepa Anna Sukasäärest küsitud rahast suutsime esimesel aastal toetada 57% küsijatest ja summast rahuldada 38%. kogu summa, 10 000 krooni, läks noorte hariduse toetamiseks.

Lepa Anna Sukasääre seis on 2006. aasta 1. juuli seisuga järgmine:

Seitsme aasta jooksul on tehtud annetusi	102 615.-
fondi tulu	33 135.-
fondi tulukus on kõikunud	6,57-13,2%
stipendiumiteks ja toetusteks eraldatud	16 232.-
põhikapitali seis on praegu	120 474.-

Lepa Anna Sukasääre teisel stipendiumite ja toetuste jagamisel oli meil jagada 6232 krooni. Taotlejaid oli kaks ja sooviti 10 000 krooni.

Halduskogu otsusel sai Maarja Niimann õpilasvahetuse programmis osalemiseks 2232 krooni ja Kassari Haridusselts Hiiumaa-temaatilise lauamängu kujundamiseks 4000 krooni.

Ankeetide täitmine toetuste saamiseks peab olema põhjalik. Täita tuleb lisad (kõigil see nii ei ole). Selles osas võiksid taotlejatele nõu anda Kassari Haridusseltsi liikmed, kes on edukalt fondidest raha taotlemise kogemustega. Tiiu Kopli, Merike Niimann, Heli Tuisk, Evi Sadul, Linda Tikk ja teised on nõus teid alati aitama.

Lepa Anna Sukasääres raha teeb raha ja mitte halvasti. Rahaga taotleme Kassari saare arengut ja omakultuuri. Praeguseks prioriteediks on noored.

Annetused meie ühisesse rahakotti on endiselt oodatud. Seda on võimalik teha teile jõukohase summaga igal ajal.

Eesti Rahvuskultuuri Fondi arveldusarve number on 221001101347, märgusõna Lepa Anna Sukasäär.

SERKF nõukogu esimees Eri Klas ütleb: „Heategu, mida iga annetaja sellega teeb, on kingitus nii talle endale kui ka eesti rahvuskultuurile.“

„Kes kopikat ei korja, see rubla ei saa“

Halduskogu liige Tiiu Kopli

Tänavu on sukasäärt toetanud:

Helle-Mall Risti
Agu Rohtla
Maarja Undusk
Jaak Saar
Urve Tsirit
Kaul Kitkas
Kristiina Hellström

Ülo, Mall, Mihkel ja Martin Kaevats
Kalle Rosenberg
Irina Vares
Marika Oja
Kersti Oja
Evi Sadul
Anne Nõmmets

Ka väikesed tegemised on külaelus olulised

Kui algab sügisvihmade aeg, võtan välja suve jooksul pappkasti kogutud lehevirna ja lasen pilgu üle. Pihku jääb 27. juuni „Hiiu Leht“, kus on Hillar Padu läkitus „Kodukant Hiiumaa“ aastakonverentsile. Küla on rahvuse häll, väidab kirjutaja. Nii see tõesti on. Me ei tohi lasta piirkondlikul seltsielul ja ühistegemistel soikuda, vaid peame püüdma haarata kaasa ka nooremat põlvkonda nii palju, kui teda on veel külasse jäänud.

Kassarimaa külates on veel tõusmas suitsu, ja neid tuleb aina juurde. Ehkki kõik kodud ei ole aastaringselt elu täis, on meil elanikerikas piirkond, kus koostegemistest tulu tõusnud nii saareelanikele kui ka külalistele.

Kui 2005. aasta jaanuaritorm oli Sääre tirbi ujumiskoha haisvat adru täis uhtunud ja isegi ranna-kadakad olid adru alla maetud, panid saare külavanemad pead kokku ja kuulutasid välja koristustalgud. Raha selleks saadi Kohaliku Omaalgatuse Programmist, vald lisas oma osa. Lisaks rannakoristusele tehti nägusamaks ka Mõisa poe juures olev metsatukk.

Lõppeva aasta kevadel ei olnud pilt rannas küll nii trööstitu, kuid sügistormid olid taas ohtralt adru kaldale uhtunud, ka see sai ühistööna ära koristatud. Parandatud ja uuesti maa külge kinnitatud sai ka Leigri kuju juures asuv infotahvel. Ikka selleks, et me ise, suvehiidla-sed ja meie külalised end saarel hästi tunneksid.

Saarerahvale on meri nii õnn kui ka õnnetus ja sõltuvad me sellest oleme. Viimane talv tõi kaasa tükiks ajaks vabadusetunde, külm kaanetas mere, looduse kingitud jäätee pakkus võimalusi ja ahvatlusi. Paari toekama oma saare ettevõtjaga sai teoks Jääraja võistlus Kassari lähel, mis meelitas kohale hulga rahvast oma saarelt ja väljastki. Hiljem kasutati jäärada veel pikalt, küll ettevõtete võistluseks kui ka hiidlastete sõiduuskuse lihvimiseks libedal teel.

Märtsikuul aga koukis Merike välja vanad pildid Kassari mõisast, mis said aluseks lumest mõisahoonete ehitamisel: suurte ja väikeste kassarlaste ühistööna valmisid Kassari koolimaja, mõisahooned ja ait. Kevadpäike sulatas tehtu peagi, kuid saime taas koos vahva elamuse ja lapsed teadmisi oma kodukandi minevikust.

Juba aastaid on igal kevadel Vetsi Tall korraldanud Jüriöö jooksu, kus kaasalööjaid mudilastest suurte inimesteni. Võistluse lõppedes ikka saun, auhinnad ja koogisöömine.

Hea meel on, et taas tuntakse eesti rahvusköögi vastu huvi. Eesti talupoeg sõi lihtsalt valmistatuna just seda, mida suutis ise kasvatada, koguda ja säilitada. Viimased aastad oleme Vetsi Talli väikese tööperega seadnud „uude kuube“ hulga saarele omaseid toite, põhirõhk ikka kalarioogadel. Tõsi ta on, et värsket ja oma rannast püütut on järjest raskem kätte saada.

Koostöös SA Tuuruga oleme oma taaselustatud retsepte tutvustanud koolituste korras ka Hiiumaa teistele toitlustajaile, aga ka noortele pereemadele. Ikka selleks, et meie oludes kõhnema rahakotiga pere söögilaud rikkamaks teha. Saare suvekülaline on aga rõõmsalt üllatunud, kui pakume soolasiiga või ja keedukartuliga, räimevormi või põldoasalatit ...

Augustikuul võttis Vetsi Tall vastu kahenädalase rahvusvahelise noortelaagri, esindatud olid Hiina, Korea, Saksamaa, Tšehhi, Itaalia ja Venemaa. Meie lihtsad talutoidud said kiitva hinnangu, kamavahtu oldi valmis sööma iga päev ... Tutvustasime külalistele Hiiumaad, koos külanoortega sai teoks ühine grillipidu, kus rääkisime Kassari saare minevikust ja olevikust, õpetasime eesti ringmänge. Noorte vahel sõlmitud sidemed püsivad, mõttes mõlguvad uued kohtumised.

Augustikuul toimus Soeras kolmas Hiiumaa külade päev, kus Õie Laksbergi poolt hästi ette valmistatud peol oli rahvast vähevõitu. Kas oli põhjus vihmases ilmas või ebasobivas ajas? Hiidlane on sellel ajal veel hõivatud oma külaliste ja suvelõpu töödega. Aga sügised on meil pikad ja suvesoojad ... Ehk oleks september külade päevaks sobivaim aeg?

Kui AS Hansabuss koostöös Hiiumaa looduskaitsejatega ja Käina vallavolikoguga 23. septembril Kassari maastikukaitsealal talgud korraldas, olid pea 30 meest seda meelt, et ilm suviselt soe ja merevesi ujumiseks veel sobilik. Talguõhtuks oli 3 hektarit kadastikku pealekasvavatest mändidest puhtaks raiutud, oksad põletatud ja jämedamad tüved virnastatud. Tööd tegid linnamehed firma suvepäevade raames ja lihtsalt heast tahtest, oma tegevjuhi Neeme Tammise kutsel, kes on juba siia kanda kinnitanud ja mine tea, saab ehk temastki ükskord aastaringne saareelanik (hiidlane – selleks sünnitakse).

Liikumine Kodukant korraldas oktoobrikuul kahepäevase seminari teemal „Õpilaste tööhõive koolivaheajal oma saarel“. Kohal olid ka Saaremaa keskkoolinoored. Kõige muu räägitu kõrval jäi kandma kaks olulist väidet: et noored tahavad elada ja töötada oma saarel ja seda just turvalisema elukeskkonna tõttu. Aga noor vajab ka seltsielu, ühistegevust ... Et saarenoored meeleldi ühistegevuses osalevad, näitas eelmisel aastal toimunud esimene külade aastalõpupidu Käinas, mille korraldajaks oli Kodukant Hiiumaa. Pidude oli rahvarohke, meeleolu ülev ja nooremale põlvkonnale sobis küll lustida koos eakamate inimestega. Seal võeti vastu otsus, et selline külade aastalõpupidu võiks toimuda igal aastal.

28.detsembril algusega kl.19.00 toimub teine külade aastalõpupidu Kõrgessaare Vaba Aja Keskuses.

Peo heaks kordaminekuks on lubanud õla alla panna kõik omavalitsused ja Hiiumaa Noortekogu. Seega siis kolme osapoole Kodu-Kool-Kogukond ühistegemisest sündiv üritus.

Hiidlane, tule tunnista hiidlast! Ja jälle saab Torgam Tõrvakõplasega patsi lüüa!

Ja veel. Oleme nüüd hakanud Kassaris Bingot mängima. Koos käime pühapäeviti kell 16.00 Vetsi Tallis. Tulge, lööge kaasa! Täpsemat infot saate minu käest.

Kaunist jõuluaega!

Ester Tammis
Kodukant Hiiumaa juhatus liige

Minu elu EVS-is

Liis Vikerpuur

Esimest korda jäin EVS-i üle (European Voluntary Service – Euroopa Vabatahtlik Teenistus) pikemalt mõtlema siis, kui üks mu välismaalasest sõpru Ungarisse seda tegema sõitis. Mõte sõita välismaale pikemaks ajaks tundus iseenesest väga intrigeeriv – võimalus tundma õppida uut riiki seestpoolt ja mitte nagu turist, vaid minna sügavuti ja tõesti elada sealset igapäevaelu. Elamine ja sotsiaalselt kasulik töö garanteeritud, lisaks rahastaks kõike Euroopa Liit. Muidugi oleks see tähendanud ka Eestist vähemalt kuuekuulist äraolemist, mis tol hetkel tundus liiga pikk aeg, et seda suvevaheaja sisse ära mahutada ja tõsiselt kaaluma hakata. Oli mul siis veel koolgi pooleli ja mõtted täis erinevaid kõrgharidusvariante ning nii jäigi see idee lihtsalt meeldivaks unistuseks.

Aeg liikus edasi ja kohe kuidagi ei muutunud lihtsamaks otsustada, kuhu pärast keskkooli edasi õppima minna ja üha rohkem pöördusid mõtted tagasi EVS-i peale. Pikemat aega eemal viibimine ei tundunud siis enam nii hirmus. Vahepeal tekkis isegi soov

välismaale haridust jätkama suunduda. Lahendamata oli aga erialavalik ning kuidas saakski seda paremini selgeks teha kui aastake ennast välismaal proovile pannes ja maailma avastades, eks?

Nii see hakkaski 2005. aasta veebruaris. Algas oli konarlik nagu algused ikka. Mitu kuud sai projekte uuritud, motivatsioonikirju kirjutatud, laiali saadetud ja vastuseid oodatud. Tõsine paberitöö hakkas pihta siis, kui ühe Kreekas asuva projekti jaoks välja valituks osutusin. Kui lõpuks tähtjaks olid kõik paberid esitatud, positiivne vastus ära oodatud ja suure rabelemise peale enam-vähem kõik eeldatavalt vajalik hangitud ja valmis pakitud ning hüvastijätud tehtud, oli aeg detsembri algul tundmatule vastu lennata.

Esimesed muljed olid sama kaootilised kui linn isegi. Ateena oma viie miljoni elanikuga on pidevas liikumises väga vastuoluline metropol ning esimesed paar nädalat võtab sealne virr-varr küll pea kirjuks. Maa ise on osaliselt selline, nagu rahvasuu räägib, kreeklased on lärmakad, laisad, sõbralikud, abivalmid, sügavalt usklikud ja ülevoolavad tunnetes. Hullud ja hoolimatud autojuhid. Talv on kompott vihmahoogudest, nullilähedastest kraadidest ja üks kord tuli isegi Ateenas sentimeeter või kaks vana head lund maha, mis põhjapoolsematest riikidest pärit vabatahtlikele üllatuseks ehmatas pealinna kreeklasi niivõrd, et too päev kuulutati omaalgatuslikult töövabaks. Suvel aga näitas termomeeter vahepeal isegi 45°C, mis tänu konditsioneeride puudumisele muutis korteri otseses mõttes pea tapvalt palavaks ja keskpäeval ainuke mõistlik tegevus oli kas siesta, sinavast Vahemerest jaheduse otsimine või külma joogiga puhuri ees lebamine ja mitte millegi tegemine.

Tööd ennast võiks kirjeldada kui põhikooli käsitöötunde, aga selle vahega, et laste asemel olid kergete ja keskmiste vaimsete häiretega inimesed, vanuses 21 kuni 80. Põhiliseks tegevuseks oli aidata neil valmistada ehteid ja Kreeka traditsioonilisi palvehelmeid ning muid asju, mida müüa, samuti kontori jaoks kaunistusi; maalida, joonistada, tööruume koristada jne. Sisseelamine ja patsientidega kohanemine võttis muidugi omajagu aega, lisaks keelele oli vaja selgeks saada ka töövõtted ja õppida tundma erinevate inimeste vajadusi, kuid rütmi sisse saades edenes töö jõudsalt ja energiat võis suunama hakata muudesse kanalitesse.

EVS-vabatahtlike seltskond on üldiselt väga rahvusvaheline ja projektidesse pannakse kokku inimesi erinevatest Euroopa riikidest. Minule sattusid korteri- ja muidu kaaslasteks alguses hispaanlanna ja prantslanna, esimese lahkudes tuli kevadel täiendust Hollandist ja uus hispaania tüdruk. Seminaride ja muude ürituste kaudu sai tutvunud paljude teistegi niiöelda sama generatsiooni vabatahtlikega. Koos sai uurima mindud nii Kesk-Kreekas asuvaid igivanu mägikloostreid, Küklaadide saarestiku turismimagnetit vulkaani ja valgete majadega Santorinit, hullumeelset euroopalik-idamaist Istanbuli ja igasuguseid väikseid põnevaid ja avastamisrõõmu pakkuvaid Ateena tänavaid koos nende suitsuste kohvikute, lärmakate baaride ja suussulavaid pitasid pakkuvate kiirsöögikohtadega. Üks parimaid elamusi oli väga intensiivne mitu päeva kestnud vasakpoolse maiguga Euroopa Sotsiaalfoorum, mille käigus toimus seminare, kontserte ja workshoppe ning mille tipp-punktiks oli 70 000 osavõtjaga ja seitse kilomeetrit pikk demonstratsioonmarss.

Loomulikult ei olnud kõik ka alati roosiline. Juhtus, et üks läti vabatahtlik, kelle paariks ööks enda juurde võtsime, osutus joodikuks ja otsustas lahkudes kaasa võtta ühe korterinaabri raha, pleieri ja telefoni. Meie lihavõttepühadeaegne puhkus katkestati bossi tüdruku tõttu ja meid saadeti teise kohta tööle. Oma telefonigi suutsin tähelepanematuse tõttu ühele osavõtnäpule saagiks jätta. Siiski kaaluvad head asjad halvad mitmekordselt üle ega tahakski nende peale mõtlema jääda. Väärtusliku kogemuse võrra rikkamana tuleks vaid vigadest õppust võtta ja edasi liikuda, et siis aeg-ajalt tagasi vaadates kindel olla, et pole kasutamata jätnud võimalusi oma elu täielikumalt elada.

Koka talust ja selle perest

Alljärgneva eesmärgiks on teha väike tagasivaade Kiisiküla Koka talu ja selle elanike käekäigule.

Vanim, perekonnas põlvest põlve alal hoitud kirjalik dokument on jüripäeval, 23. aprillil 1875. aastal Kassari mõisapolitseji nimel välja antud ning Hiiumaa kihelkonnakohtu poolt kinnitatud tõendus. Selles arvatavalt mõisavalitseja allkirja kandvas ning lakkpitseriga varustatud saksakeelses dokumendis tõendatakse, et “kokk Johann Tännawa maja on tema omand”. See on esimene teade Tänavate suguseltsist Kokal.

Nimetatud Johann Tännawa oli Kassarisse tulnud Hiiumaa lääneküljelt, ajalooliselt Kassari mõisaga seotud Prehnu külast, kus perekond oli elanud juba Põhjasõja ajal, 18. sajandi alguses. Kui pärast pärisorjuse kaotamist hakati talupoegadele perekonnanimesid panema, sai Prehnu Andruse perekond 1835. aastal endale nimeks Tänav (vanas kirjaviisis Tännawa) Nagu tavaks, päris talu harilikult vanim poeg ja noorematel tuli enamasti otsida muid võimalusi, kus oma elu alustada ja perekonda luua. Nii ongi Andruse noorem poeg Johann (sündinud 1830) juba alla kahekümne aasta vanuse noorukina, vististi pärast seda, kui vanem vend oli toonud tallu noore perenaise, lahkunud isatalust ja läinud Kassari mõisa sulaseks. Seal leidis ta endale ka naise Leena. Ta pidi kindlasti olema üle keskmise edasipüüdlik ja õpihimuline, sest mõne aja pärast tõusis ta mõisa kokaks. Tema järgi on ka Koka popsikoht saanud nime. Võib oletada, et eespool tsiteeritud dokumendis nimetatud maja anti kokale tasuta teenistuse eest. Ent see pidi olema üsna kehvast seisukorras, sest ka praegune elumaja on ehitatud veel tema eluajal, 1888. aastal. Maa jäi aga endiselt mõisa omaks. Koka ostuvõlga tasuti veel kuni Eesti vabariigi tulekuni mõisas põllu- ja heinatööl käimisega. Koka oli võrdlemisi tüüpiline omaaegne Kassari väikekoht, kogupinnaga 11 hektarit, millest haritavat maad veidi üle kahe hektari; talus peeti ühte hobust ja lehma.

Pärast vanaperemehe surma 1899. aastal jätkas talupidamist, aga mitte isa kokaametit poeg Johannes. Abikaasaks sai talle Marie, neiu põlvnimega Kobli, kes oli pärit Hiiumaalt mitte kaugelt oma mehevanemate kodupaigast, Vanamõisa külast Pendi talust. Sealt oli ta tulnud Kassari mõisa karjanaiseks. Neil sündis neli last: Helene (1905), Priidu (1907), Johannes (1910) ja Marta (1913). Pere ülalpidamiseks tuli hankida lisa päevatöölisena ja kalapüügiga. 1914. aasta jüripäeval suri pereisa neljakümne kahe aasta vanusena ootamatult tõstmisel saadud sisemise vigastuse tagajärjel ja Marie jäi nelja väikese lapsega üksinda. Kõigele vaatamata elati kõige raskemad ajad üle, kuni lapsed hakkasid kaela kandma. Ent kaugel polnud ka see aeg, kui nad hakkasid üksteise järel kodust lahkuma.

Vanem tütar Helene läks mehele samuti Kassarist pärit Gustav Koplile (endise nimega Krumholtz). Koos rajati Kassaris Koplil asunikutalu ja viidi see heale järjele. Peres kasvas üles üheksa last. Neist tütar Asta elab truu koduhoidjana praeguseni Koplil ja võtab külalislahkelt igal suvel vastu mandrilt saabuvald hõimlasi. Nagu mitmeid teisi talutüdrukuid, ahvatles ka noorem tütar Martat parema elu otsingul Tallinn, kus ta leidis tööd koduabilise ja lapsehoidjana. Hiljem töötas taluteenijana Võrumaal ja pärast sõda kuni pensionile jäämiseni Tartu kammivabrikus. Ta suri 1983. aastal ja on maetud Kassari kalmistule.

Poegadest vanem Priidu läks pärast Kassari algkooli lõpetamisest õppima Läänemaa õpetajate seminari. Edasiõppimine sai võimalikuks tänu sellele, et koolijuhataja Lesk teda seminari direktorile soovitas ja samuti kooliminekul majanduslikult toetas. Kodust saadavale abile ei võinud kuigi palju loota. Sellepärast tuli igal suvel töötada

põllutöölisena, kraavikaevajana või päevilisena juhutöödel. Kasvanud kehvades oludes ja kogenud varakult ühiskonnas valitsevat ebaõiglust, ei ole üllatav, et seminaris õppides võttis ta kergesti omaks pahempoolse maailmavaate. Nagu teada, olid õpetajate seminarid tuntud sotsialistlike ideede taimelavana. Seminari lõpetas Priidu 1929. aastal. Järgnesid ajateenistus Scouts-pataljonis ja seejärel töökoha otsimine. Töötanud asetäitja õpetajana mitmes koolis Hiiumaal, ühe talve ka Käina algkooli juhataja kohusetäitjana, kandideeris ta 1932 Antsla algkooli vabanenud õpetaja kohale ja osutus valituks. Järgmisel aastal abiellus ta kohaliku rätsepmeistri tütre Hilda Künnapäga ja neil sündis kolm last, poeg ja kaks tütart. 1939. aastal valiti ta Antsla linnavolikokku töölisrühmas.

Rahulik koolmeistrielu katkes 1940. aastal. Suvisel koolivaheajal viibis ta parajasti emakodus Kassaris, kui tuli teade riigis toimuvast võimupöördest. Küllap pahempoolsetest veendumustest ja idealismist, aga samuti opositsioonist kehtiva autoritaarse režiimi vastu läks ta uue võimuga kaasa ja nõustus asuma esialgu Tartu abimaavanema ja seejärel maavanema kohale (hiljem ümber nimetatud täitevkomitee esimeheks). Järgnevad sündmused ei jäta aga kahtlust, et varem või hiljem valdas teda pettumus. Täitevkomitee tööd püüdis ta juhtida oma parema arusaamise järgi, aga see ei langenud sageli ühte maakonna parteikomitees tehtud otsustega. Pärast sõja puhkemist, 1941. aasta juuli algul taandus Tartumaa juhtkond linnalähedasse Vahi põllutöökooli. Pealtnägijate sõnul kostis ühel hommikupoolikult kooliruumist, kus viibisid kahekesi Priidu Tänava ja maakonna parteikomitee sekretär Avald, püstolipauk. Avald oli teda surmavalt haavanud. Tänava lamas mitu tundi maas, aga arsti kutsuda ei lubatud. Kuhu ta maeti, on teadmata. Oma viimases, lõpetamata jäänud kirjas abikaasale, kelle ta koos lastega oli saatnud maale, pihib ta, et “viimane aasta minu elus on olnud mulle väga raske.” Abikaasa ja lapsed elasid sõja ajal Antslas ja asusid hiljem elama Tartusse.

Pärast vanema venna ja õdede kodust lahkumist jäi talupidamine ema kõrval noorema poja Johannese õlgadele. 1941. aastal mobiliseeriti ta Punaarmeesse. Sõjast tagasi ta ei tulnud ja tema saatus on teadmata. Ema Marie oli jäänud koju täiesti üksi. Toeks talle järgnevatel aastatel oli Kopli pere, kelle abiga said põllutööd ja lehmahein tehtud. Niiviisi pidas halveneva tervisega Marie vastu kuni kolhooside aja alguseni, kui ta suri. Maja leidis mõne aja pärast endale uue omaniku ja on tänaseni heades kätes.

Märt Tänava

Mälestuskilde Kassarist

Olin päris väike, kui käisime emaga Kassaris. Seal elasid Hanikatsi laiu tummad ja üks neist kodus mulle sooja villase kampsuni. Järgmine mälestus on jäänud Kassarist toodud õuntest. Meie laiul õunad ei kasvanud ja igal sügisel toodi meile Kassarist kotitais õunu. Küll need olid maitsvad! Peetri nimeline mees oli alati käskinud nii palju süüa kui kõhtu mahub ja taskud ka täis toppida. See oli tasuta.

Teine lugu on ühest Eedi nimelisest Kassari mehest, kes käis Saarnaki ääres jääalust võrgupüüki tegemas. Eks külm kippus nina näpistama ja mees käis Saarnaki naiste käest „külmarohtu“ norimas. Naised tõidki oma maarohtudega pudelid lagedale. Mees lubanud naistele tuua eestiaegset riidevärvi, sest kauplusest ei olnud seda saada. Kui naiste pudelid tühjad olid, oli ka Kassarimaa mees kadunud. Riidevärv jäi naistele saamata.

Õpetja, kolleeg, direktor

1947. aasta sügisel tuli Suuremõisa 7-klassilisse kooli ilus, noor õpetaja, nimega

Ervin Norgan. Olin VI klassi õpilane ja ta andis meile geograafiat. Meie klassi poisid esitasid talle küsimusi elu tekkimisest maakeral. Ta etgi meile väga ilusasti selgeks, et me oleme ahvist arenenud.

1953. aastal asusin Paladel tööle vanempioneerijuhina ja õpetaja Norgan tuli sõjaväest. Nii saime kolleegideks ja alates 1969. aastast oli ta minu direktor. Koos sai tööd tehtud ja vaeva nähtud, aga ka nalja tehtud ja pidu peetud. Meelde on jäänud tema ausus, töökus, rõõmsameelsus ja naljasoon. Igast olukorrast leidis ta naljaga pooleks väljapääsu. Ta oli mulle tore õpetaja, hea kolleeg ja lugupeetud direktor. Kirjutasin Ervinist sellepärast, et ka tema oli üks mõnud Kassarimees.

Korraks Kassarisse

1953. aasta sügisel helistati haridusosakonnast, et mul tuleb minna Kassari Algkooli asendusõpetajaks. Sealne õpetaja Marta Kalju oli Pärnus sanatooriumis. Ma ei tahtnud minna, kartsin üksinda nelja klassiga hakkama saada. Sel ajal kehtis ütetus, et vastuhakkamine on vana mood. Tuli minna. Auto oligi Palade koolimaja ees ja viidi mind Kassarisse. Seal sain Mölder (Kuusiku) Naima käest päevikud, raamatud ja tööplaanid. Järgmisel hommikul seisin hirmuvärinal laste ees. Aga hirm oli asjata, sest lapsed olid imearmsad ja sõnakuulelikud. Nääripidu oli tulekul. Õppisime laule, tantse, luuletusi. Nääripidu sai peetud ja minu aeg otsa. Meenutame vahel Lehte Vahega (Voole) neid aegu. Toredad olid. Ka Kassari inimestest jäid head mälestused.

Elust laidudel

Merega ümbritsetud laiul elada on väga eriline. Seal on elu nagu omas väikeses kuningriigis. Kes ei ole laiul elanud, ei kujuta seda ette. Iga väiksem asi, mida laiul ei saadud ise teha, tuli Hiiumaalt tuua. Nii pidid tuletikud, sool, suhkur, kuivained ja muu hädavajalik alati olema tagavaraks toodud. Loomulikult pidi ka petrooleumi tagavaraks olema, sest valgust andis õlilamp.

Toidupoolisega kindlustas laid end üsna hästi. Kasvatati lehmi, lambaid, kanu ja ka siga oli jõuludeks riista panna. Kasvatati ka vilja ja kartulit. Naistel olid lati ka juurvilja peenrad. Laiul oli tuulik, kus jahvatai leivajahu ja ka loomade jahu. Leiba küpsetati suures leivaahjus. Nisu laiul ei kasvanud ja saiavili tuli osta. Ega saia ja sepikut ei olnud siis iga päev. Neid tehti pühadeks ja suuremateks tähtpäevadeks.

Praeguseks on kalavarud meres vähenenud, aga sel ajal ujus ümber laiu igasuguseid kalu. Sügisel ja kevadel oli mõrra- ja võrgupüük. Suvel püüti õngedega ja mailidega. Talvel tehti jääalust püüki võrkude ja undadega. Ilma kalapüügita oleks elu laiul olnud võimatu. Kalu soolati, kuivatati, suitsutati ja söödi värskelt. Kui sügisel oli hea siiasaak, siis müüdi. Raha oli ju ka vaja. Talvel hoiti värsket haugi lausa lumehanges, sest külmkappi ju ei olnud.

Laiu maapind oli kivine ja kruusane, tuli teha ränka tööd, et see vilja kannakas. Ega ei olnud traktorit. Kogu põllutöö tuli teha hobustega. Minu mäletamist mööda ikka mehed kündsid ja naised tegid kergemaid töid. Vanaema Liisu olevat olnud nii kange naine, et atradega kündnud seda kivist põldu. Üldse oli ta tubli naine, kes sünnitas 10 last. Ta oli 3 päeva koolis käinud, aga oskas lugeda ja kirjutada. Ka oli tal ilus lauluhääl.

Suur töö oli heinatöö. Enne sõda jõuti juba muretseda niidumasin ja looreha. See kergendas heinatööd. Heinaajal tegutses kogu laiu pere nagu väike kolhoos. Kes vähegi jaksas, see oli töö. Onu läks kell viis hommikul hobustega juba niitma. Päeval olid kõik loogu võtmas, olgu suur või väike. Hein veeti kokareega kohe koju ja hanguti kuuri alla või põõningule. Töö kestis seni kuni kogu hein oli põõningul.

Enamasti tehti hein oma perega, aga mõnikord käis ka abilisi. Kuna meil olid head võimalused loomapidamiseks, siis võeti mõni tuttavate noorloom laiule sööma peale.

Vastutasuks inimene tuli päevaks või paariks heinatööle või rukkilõokusele appi.

Heinategu Ahelaiul

Kui oma laiul hein valmis sai, mindi Ahelaiule. Ahelaid on laidude reas kõige kaugemal, umbes 9 kilomeetrit Muhust. Sinna minek oli suur ettevõtmine, aga heina oli talveks vaja. Paadiga viidi laiule niidumasin, looreha, kokaregi, vikatid-rehad, toidumoon, joogivesi, keedukatel ja sööginõud. Kõige tähtsamad olid hobused. Hobused olid harjunud ise paati hüppama ja Ahelaiu ääres hüppasid ise paadist välja. Kui olime onutütrega 10-12-aastased, viidi meidki loole. Meie töö oli heinalaos heina tallata ja lõkke juures keedukatelt valvata. See viimane oli päris põnev.

Magati heinalaos. Magamisriided olid ka kodust kaasa viidud. Juhtus sedagi, et vihm heinatööd segas. Siis venis heinatöö pikemale ajale. Meie olime väga tüdinenud, aga enne ei saanud koju kui töö valmis. Lõpuks saabus ka see tore päev ja algas kojusõit. Hobused jäeti mõnikord veel laiule sööma ja toodi hiljem ära. Hein jäi laiule ja toodi talvel jääga ära. Talved olid niipalju külmemad, et ühelgi aastal ei jäänud heinad Ahelaiult toomata.

Talgud laiul

Suuremaid töid tehti sageli talgutega. Meenub rukkilõikus. Abilisi tuli Hiiumaalt ja laiul oma inimesed olid samuti tööil. Töö tehti ära ühe päevaga. Talguteks tapeti mõni loom ja mehed tegid koduõlut. Peale väsitavat tööd inimesed laulsid, tantsisid ja ajasid juttu. Pillid pandi mängima ja väsimus oli nagu puhitud. Kõige rohkem mängiti lõõtspilli. Pillimehi oli laiul omast käest võtta. Oli ka naljamehi. Ühest tahaks natuke rääkida.

Vembumees Väike-Priidu

Ta oli väga väikest kasvu ja mõnikord hüüti teda isegi Pisi-Priiduks. Jõu poolest ei saanud ta teistega võistelda, aga kavalust ja nupukust jäi tal ülegi. Tal oli naine Anna ja neil oli kuus last. Väikese kasvu tõttu ta põllutööd ei jõudnud teha, aga kalamees oli ta läbi ja lõhki. Ta ütles ikka, et püüis tuleb merre viia ka siis, kui kala ei ole. Küll ta ükskord ikka tuleb ja seda võimalust ei tohi mööda lasta.

Tema puhul võib ka seda öelda, et kes see nalja ikka teeb kui ise ei tee. Te ennustas kaartide ja käejoonte järgi tulevikku. Mõnikord tuli siin ka kavalus appi võtta. Kaugematel kalaretkedel sai ta kuulsaks „hiu nõiaks“. Ta uuris naabrite käest teise pere elu ja minevikku. Siis läks ja ennustas alati midagi head. Ta ei ennustanud raha eest, aga pisikese pitsi vastu ei olnud tal midagi.

Üht lugu nägin Saarnaki laiul ise pealt. Suurem seltskond oli koos ja Priidule tundmatu Tallinna proua palus teda käejoonte järgi ennustada. Priidu ütles, et käib väljas ja kohe ennustab. Ise andis vennale märku, et see ka välja tuleks. Vend rääkis kõik ära, mis elu proual oli olnud. Priidu rääkis mineviku täpselt ära ja ennustas leskprouale abielu rikka mehega. Proua oli väga rõõmus ja sõitis linna oma õnne ootama. Kuuldavasti jäänud see õnn siiski nägemata. Priidul oli palju laule ja jutustas lastele ilusaid muinasjutte.

Ta oli väga väike ja kerge mees. Ise oli ikka öelnud, et kui vares on üle jää läinud, siis võib tema ka minna. Ometigi uppus ta kadripäeva aegu merel jääauku.

Parimaks õpetajaks oli elu laiul

Elu laiul õpetas inimesi olema heasoovlik ja abivalmis teiste inimeste vastu. Mõnikord sattus laev laiuläärde tormi varju. Hädaliste anti ulualust, süüa ja vajadusel kuivad riided selga. Laiul oli kombeks, et igale tulijale pakuti süüa. Kui töötasin juba

Paladel, rääkis üks kohalik vanapapi mulle oma laiul käimisest. Vanaema Liisu öelnud talle: „Oled esimene inimene, kes meilt ilma söömata ära läheb.“ Temal olnud minekuga nii kiire.

Toit oli lihtne. Aga koduleid, või, piim, liha ja kuivatatud kala oli alati pakkuda.

Head suhted olid Hanikatsi laiul inimestega. Mäletan tummasid Juulit ja Priidikut. Priidik käis sageli Saaranki laiul. Meie inimesed said temaga jutud tummade keeles räägitud. Mul on meeles, et tummad kutsusid Saarakil inimesed endale külla. Ka mind võeti kaasa ja ma olin nii rõõmus.

Hanikatsi teisest perest on mul kõige rohkem meeles, et mulle kingiti väga armas puust kehaga nukk. Käed ja jalad liikusid. Hoidsin seda kaua aega alles, aga tänaseks olen ta kusagile kaotanud. Seal osati teha mitmesuguseid puust mänguasju.

Oh kooliaeg, oh kooliaeg ...

Ega kooliskäimine laidudelt ka kerge ei olnud. Saarnaki ja Hanikatsi lastel oli ühine koolitee. Koolitööst oli ainuke vaba päev pühapäev. Laupäeva õhtuks saime koju, kas siis paadiga või talvel hobusega. Esmaspäeva hommikul tuli väga vara alustada, et õigeaks ajaks Suuremõisa jõuda. Hanikatsi lapsed toodi meile ja koos läksime. Kui nad laupäeval jälle Saarnakile jõudsid, pandi märk üles. Märgiks oli kõrgemal kohal mõrravaia otsas kartulikorv. Hanikatsi mehed tulid siis paadiga meile ja viisid lapsed ära. Küll oleks siis olnud mobiiltelefoni vaja!

Suuremõisa oli Saarnakist 10 kilomeetrit. Et hobustega minnes ei hakkaks külm, mässiti meid tekkidesse ja kasukatesse. Ei mäleta, et külmetushaigused meid oleks kimbutanud. Halva ilma tõttu olid Hanikatsi lapsed mõnikord meil ja koju ei jõudnudki. Siis läksime esmapäeva hommikul koos kooli. Pühapäev möödus kiiresti, sest Helmiga sai alati palju nalja. Nädala olime internaadis ja seal pidi igaüks meist ise hakkama saama. Sellest oli hilisemas elus oalju kasu. 1949. aasta sügisel astusin Helmi eeskujul Haapsalu Pedagoogilisse Kooli. Ta andis mulle õpetusi, kuidas uues koolis hakkama saada.

Sõjaaeg laiul

Küüditamist laiul ei olnud, aga sõda puudutas ka meie laidu. Saarnaki laiule asus enne sõda elama Matvei Vapper oma perega. Ta varjas metsavendi ja venelased tulid teda vahistama. Selleks ajaks olid metsavennad laiult lahkunud ja Madis ise ka jõudnud põgeneda. Venelaste arvates oli Madis maja sees ja nad põletasid maja maha. Siis vahistati kõik Saarakil mehed, et nad annaksid Madise asukoha välja. Vastasel korral lastakse kõik maha. Meie mehed ei teadnud, kus Madis on. Aga onu ütles, et surmahirmus ei tea, kas oleks suutnud endale kindlaks jääda. Imekombel jäeti mehed siiski ellu. Madis põgenes Muhusse ja elas seal rahulikult oma elupäevade lõpuni.

Veel meenub, et venelased tapsid ja viisid ära karjamaalt ühe lehma. Lammaste liha nad said rehekojast kergema vaevaga kätte. Viisid öösel ära kuus tapetud lammast.

1944. aasta läks palju eestlasi Rootsi. Ka meie laiult võttis suurem Rootsi paat inimesi peale ja viis ära. Saarnaki inimestele niisugust mõtet ei tulnud, et lahkuda. Oma väike laid oli selleks liiga südamelähedane ja armas.

1973. aasta sügisest enam Saarnakil püsielanikke ei ela. Käime oma lapsepõlve mängumaid, kive ja kadakaid vaatamas nii sageli kui võimalik. See annab jõudu edasi elada.

Õie Saarnak Jõemaa
Kodu Saarnakil 1933-1973
Õpetaja 1953-1980

Kassari algkool

Haridusseltsi maja. Õppisin seal 1922-1926.a.

Vanast kivist koolist tehti 3-klassiline ühe suure toaga algkool, juhatajaks oli Piik. Hiljem moodustati kahe vahetusega töötav Kassari 4-klassiline algkool. Suures ruumis (1922. aastal) olid pikad seismele õplasele istumiseks mõeldud pingid, millel olid sahtlid raamatute hoidmiseks. Juhataja oli siis Aleksander Loomsmann (Loomets) Läänemaalt, kes andis tunde kolmandale ja neljandale klassile. Esimese ja teise klassi õpetajaks oli Aliide Medri Saaremaalt. 1923. aastal eraldati klassiruum kaheks – tahapoole jäi I ja II klass, eestpoole andis õpetaja Loomets vanematele klassidele tunde. I ja II klassi tundides kasutasime tahvlit ja krihvlit. Teises klassis olid õigekirja õppimiseks kaldjoontega vihikud. Kolmandast klassist alates õppisime juba saksa keelt – tunni andjateks olid noored preilid mandrilt, Tallinnast. Distipliin oli algkoolis väga tugev – praegusega võrreldes nagu öö ja päev. Klassis oli kuulda õpetaja häält või lapse häält, kui ta vastas. Muidu valitses vaikus – kord oli range. Suurt rõhku pandi laste välimusele. Poistel olid juuksed lühikeseks lõigatud ja maavillased riided seljas. Nõuti sirget rühti, käsi ei tohtinud taskus hoida. Tüdrukute juuksed pidid olema korralikult patsi punutud ja paelaga kinni seotud või siis lühikeseks lõigatud. Seljas kandsid tüdrukud puuvillaseid ja koduvillaseid kleite (naba ei pasitnud). Õpiti tänades kniksu (kummardust) tegema. Õpilane, kes ei teadnud tunnis, jäi peale tunde õppima. Hinded olid 2, 3, 4. Kui hinded halvad, jäeti klassi kordama – eks olnud see häbiasi! Kui puudusid, siis pidi vanematelt tõend olema, miks sa puudusid. Juhtus kord, et poisid laulmise tunni ajal naersid, seisime oreli juures püsti. Juhataja Loomets saatis süüdlase uksest välja, kas või juustest tirides – kord, kord! Ranged eeskirjad sundisid, ka õpetajad olid ranged. Usuõpetus oli vabatahtlik.

Lõpetasin Kassari 4-klassilise algkooli 1926. aastal. Algkool töötas vist 1930. aastani, täpselt ei mäleta.

Kassari Kõrgem algkool

Praegune muuseumi maja. Õppisin seal 1926-1928.a.

Arvatavasti Eesti Riigi algusaastail (ei tea mina), vist 1919-1920, remonditi endine mõisa valitseja Tootsi maja viienda ja kuuenda algkooli klassi ruumideks. Sinna tuli õpetajaks-juhatajaks saarlane August Lesk abikaasa Eisega. Õpilasi oli palju, sest Käina vallas olid igal pool ainult 4-klassilised algkoolid. Viies klass oli eesruumis, kuues tagapool. Endiselt käisid ka saksa keele tunni andjad. Arvatavasti 1924. aastast töötas V klassi ruumides täiskasvanute põllutöö kool, juhatajaks õpetaja Viigand. 1926. aastal pidime viiendas klassis töötama pool aastat ees riietusruumis, oli pime, ainult üks aken. Aasta teisel poolel saime V klassi ruumidesse. Põllutöökool likvideeriti.

Arvatavasti töötas õppevahendite toas paar aastat kodumajanduskool, õpetajaks preili Kalda.

August Lesk töötas vist 1930. aastani, seni kuni Käina valda ehitati uus suur koolimaja. Mina lahkusin Hiiumaalt 1928. aasta sügisel, siis oli Lesk veel kooli juhatajaks. Kunas Loomets ja Medri „mõisa“ õpetajateks tulid, ei tea. Lesk läks Saaremaale tagasi.

Alice Vahe-Tikerpuu

Kassari koolist

Otto Nittim
sündinud 1928. aastal

Minu Kassari algkooli õppeaastad sattusid kolme erineva riigivalitsuse ajajärku 1937-1943.a. Esimesed kolm aastat oli esimese Eesti Vabariigi aeg. Kooli seintel olid Eesti riigi presidendi K. Pätsu ja sõjavägede ülemjuhataja J. Laidoneri pildid.

Need kolm aastat olid meie õpetajateks koolijuhataja härra Aleksander Loomets ja klassijuhataja Alide Medri. Kolm esimest aastat andis meile tunde preili Medri, välja arvatud poistele võimlemine ja käsitöö, neid andis A. Loomets.

Klassis oli meil 16 õpilast – 9 poissi ja 7 tütarlast. Laud koos pingiga oli kahele õpilasele, laua all oli riiul raamatute jaoks ja laua peal, üleval äärel kaks süvendit tindipottidele. Esimene, teine ja kolmas klass olid ühes ruumis, neljas, viies ja kuues klass teises ruumis. Kolmel klassil oli ainult üks õpetaja korraga. Kui esimese klassi õpilased pidid õpetajale valjusti ette lugema, siis teine ja kolmas klass kirjutasid vaikselt raamatust vihikusse harjutusi, mis oli eelnevalt õpetaja poolt ära seletatud. Õpetaja Medri oli hea ja aktiivne õpetaja, kutsus sageli õpilasi oma koju raadiost kuuldemänge kuulama. Eriti aktiivne oli ta lastele isetegevuse õpetamisega. Olen ka ise tema pealekäimisel laval näitemängus mänginud. 1940. aastal lahkus ta Hiiumaalt. Tema asemele tuli koolijuhataja abikaasa proua Loomats.

Oli saabunud nõukogude aeg. Pätsu ja Laidoneri pildid asendati Stalini ja Molotovi piltidega. Asusime neljandasse klassi ja ühtlasi oli see ka mittetäieliku keskkooli lõpuklass. 1941. aasta kevadel tuli meil sooritada eksamid: eesti keel, matemaatika ja vene keel. Saime lõputunnistused (kiituskiri kuldäärte ja viisnurgaga). Proua Loomets oli heatahtlik õpetaja. Tema mitmest õppeainest, mida ta meile andis, on eriti meelde jäänud saksa keel, kõik saksakeelsed laulud, mis olid õpikus, õpetas ta meid viisiga laulma.

1941. aasta sügisel algas kool novembrikuus. Seintele riputati Hitleri ja Göebelsi pildid. Sellel ajal oli õpetajatel raske õpilastele selgitada, miks vahetuvad valitsused.

Mõni sõna ka kooli juhatajast Aleksander Loometsast. Teda võib nimetada õigustatult legendaarseks õpetajaks. Alustas ta Kassari koolis noore poisina tsaari ajal ja lõpetas viiekümnendate alguses, seega üle 40. aasta. Tema „alt“ käisid läbi enamuses Kassari lapsed. Kuidas teda iseloomustada? Ta oli täielik autoriteet, alati valge kraega, tumesinises ülikonnas, läikimalöödud kingadega. Kui naisõpetajatel oli vahel distipliiniga raskusi, siis temal tarvitses üle prillide vaadata ja täielik vaikus oli klassis. Kui naisõpetajad rääkisid õpilastega „sina“ vormis, siis härra Loomets „teietas“ kõiki õpilasi. Tööõpetuse tunnis aitas tema poistel korvi võrusid painutada, millesse hiljem korvi tegemiseks vitsad punuti. Tegima ka riide- ja põrandaharju. Tema soovitas teha käsitöö tunnis kasvõi üks korv, aga see olgu ilus ja hea. Võimlemise tunni ajal pidasime lumesõda, ühel pool õpilased, teisel pool õpetaja. Soojal aastaajal mängisime tihti õues võrkpalli ja marssisime reas. Tüdrukud tegid võimlemisharjutusi eesruumis (riietusruum) ja seal mängisime ka vahetundidel ringmänge laulu saatel. Kui olime teises klassis, astusid tütarlapsed kodutütardeks, kandsid kollaste paelte ja kollase tutiga vormimütse ning sinisest seelikust ja hallist pluusist koosnevaid vormiriideid.

Veel meenub mulle: igal hommikul läks korrapidaja klassi ette, kummardas ja ütles kirikulaulu pealkirja, mida enne tundude algust klass püsti seistes laulis. Seda ei tehtud 1940-41. aastail.

On meeles Eesti Vabariigi 20. aastapäev 1938. aastal. Peeti aktus. Lapsed laulsid vabadussõdalastele pühendatud mälestuslaule, kohale oli kutsutud Vabadussõjas langenu ema – Loti Juuli, temale osutati austust.

Koolis käis ühe korra Tallinna Ringhäälingu auto reportaaži tegemas eesotsas Felix Mooriga. Meid külastas ka 1938. aastal haridusminister kindral Jaakson.

1943. aasta kevadel oli klass ehitatud värskete roheliste kaskedega ja meie saime lõputunnistused. Meist läksid edasi õppima kuus õpilast.

Minu tädi Linda Nittimi mälestused

sündinud 1906. aastal

Kooli läksin 8-aastaselt. Naabripoissi õpetati lugema, mina vaatasin selja tagant pealt ja õppisingi lugema. Vallakooli pidi minema 10-aastaselt, aga kuna mul oli lugemine selge, siis tahtsin väga kooli minna ja läksingi. Siis algas I Maailmasõda. Meesõpetaja mobiliseeriti ja õpetajaks tuli üks õige noor tüdruk, nii ei olnud koolis mingeid muid jutuajamisi väljaspool kooli. Kuna minu algkooli õppeaeg oli sõjaaeg, õpetajad ikka noored keskkooli õpilased, igal aastal uus, siis ei olnud mingeid gruppe. Esimesed kolm aastat oli tsaariaeg, õppeained – peale usuõpetuse ja eesti keele – olid kõik vene keeles. Kuna vene keelt ei osanud õpetajad isegi, siis seda keelt selgeks ei saanud. Mingeid harrastusi ega seltskondlikke mänge ei olnud. Paar aastat olin kodus. Siis asutati Kassari Käina valla kõrgem algkool. Selle järel läksin linna, sain vabrikusse tööle ja hakkasin õppima õhtukeskkooli „Tallinna Kolledžis“. Selle lõpetamise järel astusin Tartu Ülikooli. Majanduslikel põhjustel jäi mul ülikool lõpetamata.

Minu onu Andrus Nittimi mälestused

Vene seaduse põhjal algas maal koolisundus kümneaastaselt, kestis kolm aastat. Linnas algas kaheksa-aastaselt. Muidugi pidi 7-8-aastane laps „kukeaabitsast“ lugemist-kirjutamist õppima. Nii oli igale tähele antud piltkujutis, näiteks kassi „s“, kaevukoogu „k“, kodarateta „o“, öökulli „ö“. Niisiis kui laps hakkas tähti kokku veerima, ei saanud ta maast ega ilmast aru. Kui ta siis oli tähed piltkujutistega õpetajale ette lugenud, ütles õpetaja loetud tähtedest sõna. Laps lihtsalt tuupis sõnad pähe, pikapeale hakkas sõnade tähendusest aru saama. Esimese aasta külakooli õppekava I Maailmasõjani oli eesti keel, usuõpetus (piiblitööd, katekismus), rehendamise, väikese koduloo lugemisi, vene keel, laulmine ja võimlemine.

Mulle kaks esimest aastat raskusi ei teinud, kirjutamine ja rehendamise olid lõbutunnid. Oli suur valgeks lubjatud maja (seltsimaja), poolitatud keskelt pika koridoriga. Vasakul suur klassiruum kõigile kolmele klassile. Koridori ühes ääres riidenagid üleriieks jaoks. Paremal olid kooliõpetaja eluruumid. Talvel lumetuisuga käisid vanemad hobustega kordamööda lapsi kooli toomas. Koolipink ja laud olid kokku ehitatud. Ühte pinki mahtus 6 õpilast. Laua all riulitel olid raamatud. Esimeses reas olid kolmanda aasta õpilased, siis teise ja kõige taga esimese aasta mudilased.

Kassari kool

Kooliteed alusatsin 1929. aasta sügisel. Esimest päeva läksin kooli vanema vennaga koos, kes läks juba neljandasse klassi. Esimene koolipäev algas kell 9.00, sel päeval anti kätte kooliraamatud. Algklassides (1-3) õpetati sel ajal eesti keelt, matemaatikat, laulmist, olid veel võimlemise ja joonistamise tunnid.

4-6. klassini tuli juurde maateadus, ajaloo ja loodusõpetuse tunnid. Oli ka koduloo tund, kus räägiti Eestimaast ja eestlusest, see kasvatas isamaa-armastust ja eestimeelsust. Kevadeti korraldati ekskursioone naaberkoolidesse, Käina, Jausa ja Vaku kooli. Huvitav oli ka ekskursioon Hanikatsi ja Saarnaki laiule ja seal nähtule.

Peeti ka koolidevahelisi spordivõistlusi. Kooli õpetajateks olid kaks õpetajat: Alide Medri ja Aleksander Loomsmann, kes oma nime eestistas Loometsaks. Nad olid selleks ajaks koolis töötanud juba 10-15 aastat.

5-6. klassis olid ka käsitöötunnid, kus õpetati kudumist, õmblemist ja tikkimist, seega sai õpetust vajalike esemete valmistamiseks.

Kuna kooli ruume oli ainult kaks, siis oli koos kolm klassikomplekti ühes ruumis. See

pani õpetajad mõtlema, kuidas teha, et kõik klassid oleksid töös, ühel oli suuline, teisel kirjalik töö.

Õpilasi oli koolis sel ajal 60-70, minuga koos alustas kooliteed veel 13 õpilast.

Kool oli küll väike, kuid asus oma saarel ja see tekitas oma kooli tunde.

Kassaris asus ka Käina Kõrgem Algkool, kus käisid õpilased Käinast ja mujalt Hiiumaalt. Need olid 5-6. klassi õpilased. Õpetajaks oli seal August Lesk abikaasaga. Oli ka kodumajandusklass. Need lõpetasid enne minu kooli minekut.

Ester Kuru (Suurvärav)

Aastatel 1962-1964 Kassari algkoolis

Kassari kooli tööle sattumine oli suur juhus, aga ka määrav minu edaspidisel eluteel. Kui meie 1962. aastal äsja Kärkla keskkooli lõpetanutena Kassari kolhoosi jõudsimel, said tüdrukutest loomakasvatajad: lüpsime lehma, kasvatasime vasikaid, tegime kõvasti heinatööd. Poisid olid uhked traktoristid-masinistid.

Ja kui ma augustikuus heinakuuris ülevalt maha prantsatasin (mitte päris poiste abita!) oli käeluus mõra ja Mall Tikerpuu pidi üksinda vasikad talitatud saama. Üllatus-üllatus, kui 31. augusti õhtupoolikul sõitis õuele haridusosakonna auto ning meile seletati, et keegi peab järgmisel hommikul kooli õpetajaks minema. Vaieldi palju, aga kuna mul oli käsi kaelas, liikuda ja rääkida sain, siis viidi mind kohe koolijuhataja Marta Kalju ette. Tutvustati kui uut õpetajat ja lisati, et mulle ei tohi liiga teha. Ma ei tea kas sellest hoiatusest johtuvalt, aga me saime Martaga väga hästi läbi. Mul on alles siiani temalt mälestuseks saadud pilt kirjaridadega: Esimeselt kolleegilt, kellega said jagatud nii palju muret ja häda, kuid need just lähendavad. Ometi ei mäleta mina Kassari-ajast ühtegi muret ega häda. Kõik oli minule uus ja huvitav.

Algul oli jutt, et minu "asumisaeg koolis" kestab ehk kuu, kuni leitakse pädev õpetaja. Kuna mul polnud mingit ettekujutust, mis tunnis peaks tegema, siis saadeti Kassarisse mind õpetama Milvi Täpsi, kes mässas minuga päevade-nädalate kaupa. Õhtul valmistasime tunnid ette, tegime konspektid, päeval istus ta minu tundides, pärast analüüsisime. Ja ausalt öelda õppisin ma temalt rohkem kui hiljem pedast. Aitäh Milvile selle eest nüüd tagantjärele!

Tänu sellisele toetusele ei kogenud ma suuri tagasilööke ja mulle hakkas õpetaja-amet kohe meeldima. Klassis oli vähe lapsi: 2. klassis 2 ja 4. klassis 4 õpilast, see oli nagu ühine kodu ja ega ma ei mäleta sellest ajast ühtegi suuremat pahandust. Kassari lapsed olid tõesti toredad ja armsad. Matemaatika tunnis oli klassi ees suur arvelaud, lastel väikesed ja nii me liitsime-lahutasime. Muusikatunnis mängisin harmooniumit, mis on praegugi koduloomuuseumis alles. Kehalise kasvatus tundides püüdsime palju väljas olla, sest koolimajas ju eriti ruumi polnud. Rivistusime tunni alguseks tamme alla ja edasi jooksimis-hüppasime spordiväljakul või ronisime mööda kiviaedu, talvel suusatasime ja kelgutasime. Kui väljas oli väga külm, siis pani koolijuhataja sildi uksele, et täna tunde ei ole, aga lapsed tulid ikkagi kooli, põnev ju.

Marta Kaljuga töötasin koos ainult oma esimese aasta, siis jäi ta pensionile ning läks Kärdlasse elama. Teisel tööaastal tuli uus kolleeg, Heino, samuti meeldiv ja töökas õpetaja.

Korraldasime pidusid ja klassiõhtuid, käisime ekskursioonidel. Mulle on eriti meelde jäänud paadisõit kogu kooliga Hanikatsi saarele. Siis elas seal veel viimane peremees, kes rääkis huvitavalt oma elust saarel. Tagasiteel saime tormi tunda ja mõned lapsed jäid vist merehaigeks.

1964.a. sügisel läksin edasi õppima Tallinna Pedagoogilisse Instituuti, seega määras Kassari kooli kogemus minu edasise elukutse.

Tore oli kohtuda 2005.a suvel oma endiste õpilastega, nende mälestusi kuulda ja meenutada aastaid Kassaris.

Helge (Mägis) Ehrpais

Mõnda muistsetest jõulukommetest

Manivald Kuik

Püha öö, sa rahuingel
lendad vaikselt üle maa
kuulutama igal hingel,
õnne ilma lõpmata.

Püha öö, sa rahuingel
lendad vaikselt üle maa
kuulatades igal hingel,
õnne rahu lõpmata ...

Jah, meil, eestlastel, on jõulud ikka olnud ühed aasta tähtsamad pühad, mis seotud oma traditsioonide ja kommetega ja neid igivanu kombeid oli ja on ka veel tänagi palju. Vanarahvas oli nupukas, oskas tööd teha, pühi pühitseda ja täisverelist elu elada.

Muistsed jõulud kestsid ikka oma paar nädalat. Ristiusk lühendas neid ühe nädala peale, rootsi ajal määrati vaid kaks nädalapäeva jõulude pühitsemiseks. Et rahvale sellest nappis, lisas rahvas ise omalt poolt veel kolmanda püha ja nii olid pühad ka Esimese Eesti Vabariigi ajal. Tol ajal lõpetati töö ettevõtteis ja asutustes jõululaupäeval kell 12.

Osa ettevõtteid aga pidid tööl olema, nagu transpordis, meditsiinis, sõjaväes jne.

Pühade ettevalmistamisega püüti jõululaupäevaks valmis saada. Jõulureedeks oli jõulujook valmis, oskar astjas, saunas käidud ja kõigil pererahval puhtad riided seljas, sõnaga, jõulud võisid tarre tulla. Jõululaupäeval enne kirikusse minekut küpsetati veel viimaseid küpsetisi nagu tangu- ja verivorsti, verikäkki, verileiba (kui usk seda lubas tarbida). Küll aga küpsetati veel suuremal arvul piparkooke, sest neid pidi jätkuma nii maiustamiseks kui ka jõulukeese ehtimiseks. Kõige viimasena tehti erinevaid praade, nagu hane-, kalkuni, sealiha- ja kanapraadi. Eks seda praadi sai teha, mida kodus oli ja igal vaesel perel polnudki mingit praadi. Oli see toit mis oli. Jõuludeks küpsetati taludes rukkileiba, peenleiba ehk kolmepäeva leiba ja kel nisujahu oli, küpsetas jõulusaia. No Kassarimaa oli väga viljakas maa ja teil auras igas tares magus leiva-saia küpsetuse lõhn.

Pereisa tõi aidast renile soolatud siiakala ja muid kalu, sest randa toodud kalad ujusid jõulurenile. Kassaris on olnud läbi aegade arvukalt kalureid, kelle ujuvvahendid peesitasid Piibuninal. Kui kõik ettevalmistused oli tehtud, tõi pereisa tuppa jõulukuuse ja ehtimisel olid lapsed talle abiks, lapsi aga oli igas tarel küllaga. Kuusk ehiti piparkookide, õunte, jõulukommide, karra ja küünaldega ning lõpuks laste enda tehtud ehete ja leludega. Klaasehteid kasutati väga harva, sest need olid poest ostes piisavalt hinnas. Kirikusse oli Kassaris väga hõlbus minna, sest too asus oma saare tipus Vesimaal ja on ja täna seal. Sinna liiguti jalgsi, hobusega, jalgrattaga, olenevalt aastaajast-ilmast. Kui oli ilus valge lumine jõuluõhtu, rakendati oma traavel aisade vahele, pandi talle looga ja aisaotste külge kellad ja kaela kulinad ja sõit võis alata. Lumeta teede puhul sõideti vankritega, missugune kellegil oli, mõistagi mõisnik ja suurtalunik oma traavlitel, popsipere aga sammus jalgsi. Ka mina olen Kassari kirikus jalgsi käinud, sest iga ristiinimene peab kohe jõululaupäeva õhtul Jumalakojal viibima, et ennast seestpidi Jumala sõna läbi puhtaks pesta pattudest, mis aegade vältel on meie hingele kogunenud ja pattu me oleme kõik teinud.

Kodus kattis naispere piduliku jõululaua, pereisa luges ette pühakirja salmi Luuka evangeeliumist, tänas loojat andide eest ja palus sööma-jooma. Söödi-joodi ning oldi rõõmsad kogu öö ja toit pidi lauale jääma terveks ööks. Tarre toodi ka õlgi või põhku. Need toodi selleks, et kui surnute hinged tulevad öösel koju, on neil põhus hea soe ja pehme puhata. Õlgedele valati ka jooki majahaldja jaoks.

Õled polnud muidugi pelgalt hingede jaoks. Neil oli ka mõnus puhata ja jõulumänge mängida ning vanu jõululaule laulda. Mänge ja laule oli väga palju ja mitmesuguseid. Kassaris oli alati oodatud oma saare „Paganini“ oma viuliga ja see virtuoos oli lugupeetud

Paki Sass, kodanikunimega Aleksander Kärner. Olen tema mängu kuulanud ja pean ausalt tunnistama, veard mees oli igal aal ja igal pool, ka fotografeerides. Vot see „Paganini“ oma imekaunite lugudega andis kogu tares olnud pereelule vaikse pühaliku jõulumeeleolu ja -tunde. Kassarimaal teist nii mõnusat meest ma ei mäleta, aga Kassaris oli palju mõnusaid mehi ja daame.

Jõulupeiarid

Jõulumänge oli palju ja väga mitmesuguseid. Tähtsamad peiarid olid ikka ja alati jõulsokk või -pukk ja jõuluhani. Üks mõnus Kassarimaa mees oli Neitsi Toomas. Tema mahlakas jutt mõjus hingele nagu kärjemesi karule. Mina olen Tooma jutte kuulanud oi kui palju, sest ma koolipoisina aitasin Toomal küttepuid varuda ja Olga õmbles jälle minule midagi.

Jõuluvana tulek

Kui kogu pere oli tarre kogunenud, laud kaetud, tuli jõuluvana oma kinkekoti ja vitsakimbuga, pererahvas süütas kuusel küünlad ja küünalte meeldiva lõhna taustal hakkas jõuluvana kinke jagama ning kingisaajad pidid talle salme lugema või laulma. Kel aga salmi ega laulu polnud, sai jõuluvanal noomida. Kui jõuluvana oli ära läinud, kingid kingitud, istuti peolauda keha kinnitama. Usuti, et jõuluajal liiguvad ka pahad vaimud jaj püüavad inimestele kahju ja kurja teha. Et oleks jõudu neile vastu panna, söödi-joodi öö jooksul seitse korda.

Mõned jõulumängud

Kui jõululaupäeva perekondlik pidulik osa sai läbi, alustati jõulumänge. Neid oli üksjagu palju ja veel mitmesuguseid. Peatuksin vaid meremeeste mängudel ja jõuluhane rituaalidel. Et meil kodusaarel Hiiumaal oli kunagi palju meremehi, kes püüdsid jõulude ajal võimalikult kodus olla, siis mängiti alati esimesena laevameeste mängu, näiteks laevapööramist ehk haalamist. Seda sai mängida vaid suures talu rehetas, kus lae all olid parred. Parte külge seoti paralleelselt kaks tugevat laevatrossi (taud). Mängija astus pingul olevale trossile, ühe jalaga ühele, siis teisele trossile ja pööras end trossidel ringi nagu laev sadamas haalamisel. See oli tõsine noorte meremeeste mäng. See oli tasakaalu ja vasupidavuse proov (mäng). Kes maha kukkus, oli mängu kaotanud. Võitja aga sai peremehelt preemiaks terve sooja verivorsti ja kannu kesvamärjusest. Mäng meelitas ligi kogu tares olnud seltskonna.

Veel mängiti kalurite noodevedamist. See oli samuti noorte meeste jõuline mäng. Heideti põrandale käpuli, pead vastamisi ning mõlemale pandi rihmast vöö ümber, kaela tagant läbi ja otsad seoti kokku. Nüüd hakati teineteist tagurpidi liikudes sikutama. Kumb teise ära vedas, oli võidumees. Paremas olukorras oli see, kes endale tagumiku alla sai sokutad õlgi, sest õled tuustis olles ei libise hästi. Kumb teise ära vedas, oli võidumees.

Et kellelgi igav ei hakkaks, mängiti ületoamänge, milles osalesid kõik pidulised. Üks selline oli jõuluhane mäng. Noored piigad maskeerisid end jõuluhanedeks. Selleks aeti valge villaga kasukas tagurpidi selga (vill väljaspoole), käistest pisteti läbi luuavars, kätte anti vitsakimp ja sellega oli jõuluhani valmis. Mõni hani riietas ennast üleni valgesse rüüsesse ja oligi taas uhke jõuluhani valmis. Hani külastas hilinenud saunalisi ja nüpeldas neid kadakaokstest saunavihaga. Samal ajal visati kuumale kerisele kapakalja. Vitstega lõi jõuluhani neid, kes talle teekonnal ette jäid. Kes aga vitsa kartis ja hane eest pages, see pidi jõuluhanele luna maksma (Kassaris õunu). Vahel visati jõuluhanele ka vett selga, sest arvati, et ükski hani ei võinud veeta elada.

Jõumeeste mäng

See oli üksnes Kassari noormeeste mäng. Seltsimaja ruumi toodi suuri raudkive ja neid hakati põrandal lamavale mehepojale ettevaatlikult rinnale laduma. Kes kõige rohkem kive rinnal talus, see oli Kassari jõumees. Mina nägin ühte sellist mängu pealt ja siis osutus võitjaks August Kibus, teine oli üks Kase-nimeline mees (vist Verner Kask). Neid mängu oli ikka palju rohkem, öö oli pikk ja et igav ei hakkaks, selleks mängiti.

Ilusaid jõule!

Teated

24. detsembril kell 11 toimub Kassari Pühapäevakooli jõulupidu.

* * * * *

Pühade jumalateenistused:

24. detsembril kell 10.30 Mäeltse palvemajas
kell 14 Ühtri palvemajas
kell 16 Kassari kabelis
25. detsembril kell 10.30 Mäeltse palvemajas
kell 16 Kassari kabelis
1. jaanuaril kell 10.30 Mäeltse palvemajas.

* * * * *

28. detsembril kell 19 Vaba Aja Keskuses Kõrgessaares Hiiumaa külade aastavahetuse pidu.
Osavõtu tasu 50 krooni, maksta külavanema kätte.

14. jaanuaril kella 10-14 jätkub kursus „Koduaed ja külaümbruse maastikuhooldus“
K. Hellströmi juhendamisel (tel 51942047).

21. jaanuaril kell 10 esimene arutelu Kassari maastikuhoolduskava teemal.

Meil on uus raamatukoguhoidja Inga Mikk.
Uuest aastast on raamatukogu avatud
esmaspäeval ja kolmapäeval kella 11-18 ja teisipäeval kella 10-16.

Rahvamajas on võimalik kangastelgedel kududa.
Kokku leppida Ingaga tel. 4697222, 53965553.

Paras aeg on nuputama hakata Hiiumaa-teemalist lauamängu!
Täpsed tingimused ja auhinnad uuel aastal.

Veebruaris möödub 115 aastat Kassari kooliõpetaja/juhataja Aleksander Loometsa sünnist. On plaanis kirjutada temast. Ootan mälestusi neilt, kes temaga kokku puutusid. Palun igaühelt kasvõi ühte iseloomustavat lauset. Ka fotod oleksid heaks täienduseks.

Merike Niimann tel. 4997121 tööl
4697181 kodus
aadress: Kassari küla, Käina vald, 92111 Hiiumaa

* * * * *

Täname lahkeid annetajaid, kes on toetanud meie ettevõtmisi:

Ene Karpa
Evi Sadul
Ülle Lorits
Heli Tuisk
Tiiu Kopli

Tiina Selirand
Hiivi Mugamäe
Olev Kopli
Arteemi Heilo
Maarja Niimann

Marika Oja
Heino Mölder
Antonina Põlendik
Aivo Kääramees

Igatsus

Ilmi Liik

Lumesadu – jõulusadu,
valge päev ja õhtuhämar,
valge mets ja mullakamar,
tänavad ja valged teed,
puhasvalge jõulumeel.

Lumesadu – jõulusadu,
oodatud sind kaua-kaua,
et sa mataks hange alla,
vihkamised, vaenuvää,
rahva raske valuvää.

Jõululumi saja, saja!
Jõulurõõmu kurbadele,
sära laste silmadele,
puhtaks südamed ja peod,
lumevalgeks meie teod!

Lumesadu – jõulusadu,
küünlavalgus kodus, kalmul,
jõulurahu, jõululaulud ...
Anna jõudu uskuda,
jälle otsast alata!

Kassari Haridusselts soovib kõigile rahulikke Jõule ja
õnnerikast uut aastat!

Välja andnud Kassari Haridusselts
Kontakttelefon 4697222
Ilmub kaks korda aastas
Tagakaane kaunistas piltidega Marje Oolmets. Aitäh!!!